

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

NIONDE ÅRGÅNGEN.

Tredje häftet.

Innehåll:

	Pag.
XX. Den arbetssökande kvinnan i det moderna samhället. (Forts.) Af <i>St—</i>	129.
4 XXI. Ur Fredrika Bremers brevexling med C. G. Brinkman åren 1830—43. (Forts.) Meddeladt af <i>Esselde</i>	147.
XXII. Teckningar af det forna Upsalalifvet. Israel Hwasser. 1. Af <i>T. K.</i>	157.
XXIII. Hvarför? Poem af <i>W—a N—m.</i>	181.
XXIV. Egna vingar. Poem af <i>W—a N—m.</i>	182.
XXV. Efter regnet. Poem af <i>T. K.</i>	»
XXVI. Vår lektor. 3. Miss Braddon och George Eliot. Af <i>Erika</i>	183.
XXVII. De akademiska fakulteternas utlåtande i frågan om utvidgande af kvinnans medborgerliga verksamhet. Af <i>L—d.</i>	190.
XXVIII. Vår Portfölj	192.

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

 Häftet utdelas den 29 Juni.

XX. DEN ARBETSSÖKANDE QVINNAN I DET MODERNA SAMHÄLLET *).

Den rörelse, som afsett åvägabringandet af åtskilliga reformer i kvinnans sociala ställning och hvars förnämsta yttringar, sådana de låtit förspörja sig i England och Frankrike, vi i det föregående i korthet skildrat, har besynnerligt nog i Tyskland funnit långt mindre genklang än i andra länder, hvilka detta senare dock ej vill anses stå efter i civilisation. Först under de allrasista åren har den i *das grosse Vaterland* börjat väcka allmänna uppmärksamhet och intresse, har den der blifvit rätt uppfattad och bedömd. Visst höjde sig äfven der förut en och annan röst för att tala om kvinnans intellektuella och materiella behof, för att för henne begära medel att utbilda de själsanlag hon erhållit och möjlighet att lefva af sitt arbete, men dessa röster nedtystades endera af begabberiet eller söfdes af liknöjdheten.

Såsom en af dessa bortdöende eller aftystnade röster tro vi oss kunna nämna de storartade förslagen vid *Die deutsche Frauenkonferenz*, som hölls i *Leipzig* den 16 Oktober 1865 under qvinliga auspicer, samt bevistades af 50 damer, deribland åtskilliga från andra tyska städer, och af 3 herrar. Man hade dermed för afsigt att bilda *ein grossen deutschen Frauenverein* (en stor tysk fruntimmersförening), som skulle utsträcka sig öfver hela Tyskland med hufvudsyfte att utgöra ett samband mellan alla »högre begåfvade qvinnor». Mötets förhandlingar synas dock ej hafva varit af någon framstående art och tiden upptogs egentligen af diskussioner, rörande frågor af mindre vikt. Professor *Eckardt* **) var den, som bragte någon reda och ordning i de temligen »ins Blaue herein» sväfvande och opraktiska förslagen och på hans inrådan antogs af mötet följande resolution:

»Fruntimmerskonferensen anser det oundgängligen nödigt att befria kvinnans arbete från de fördomarnas fjetter, hvilka på skiljda håll förlama detsamma. Till vinnande af detta mål föreslår den, utom agitation genom fruntimmersföreningar och tidningspressen, inrättandet af associationer,

*) Forts. från föregående häfte.

**) Författare till de Föredrag öfver Esthetik, hvaraf ett utdrag återfinnes i 4:de häftet, 8:de årgången af denna tidskrift.

hvilka företrädesvis böra bemöda sig om att stifta yrkesskolor för flickor, att anordna industriutställningar för kvinnors arbeten, att anskaffa passande bostäder för unga ogifta kvinnor, samt att uppmuntra vetenskaplig bildning för kvinnan.»

Oss veterligen har dock ej detta möte ledt till något praktiskt resultat.

En god, en stor, en ädel tanke, en gång vaknad, dör ej, om den ock till en tid nedtystas och frågan om kvinnans sociala ställning och uppfostran kan nu sägas äfven i Tyskland ha erhållit det insteg, att den intar en plats bland dagens främsta frågor. En tidskrift af stort anseende, *Magazin für die Litteratur des Auslandes*, yttrar ock derom: »kvinnans ställning i samhället är obestriddigt en af de viktiga sociala frågor, som hålla vår tid i oro och som kalla de förståndiga till eftertanke och verksamhet».

Denna verksamhet har ej heller uteblifvit, och dess kraftigaste, bestämdaste och med någon egentlig framgång krönte yttring är bildandet af den förening till befordrande af kvinnlig yrkesskicklighet (*Verein zur Förderung der Erwerbsfähigkeit des weiblichen Geschlechts*), som konstituerade sig i Berlin den 27 Februari 1866. Impulsen till detta företag kom dock ej här från kvinnan, utan från en annan förening, *Centralverein für das Wohl der arbeitenden Klassen* (Centralförening för de arbetande klassernas bästa), hvilken uppstått efter en stor industriexposition i Berlin 1844, i anledning af då gjorda iakttagelser. Under sina bemödanden att bistå arbetaren och förbättra hans ställning varnade nämnde förening, att arbeterskans eller den medellösa kvinnans ställning var än mer betryckt och osäker, och utgaf derföre i Oktober 1865 en skrift uppsatt af Doctor *Lette*, för att väcka en allmänare uppmärksamhet på detta förhållande. Denna följdes i December s. å. af ett möte, hållet under samma förenings auspiciér och i Januari 1866 tillsattes en provisorisk komité för att organisera den nya föreningen. Professor *von Holtzendorff*, en utmärkt jurist, som med verksam ifver sysselsätter sig med lösningen af flera bland våra dagars viktigaste sociala frågor, och som med uppmärksamhet och intresse följt »qvinnofrågans» utveckling i Storbritannien, utsågs att uppsätta denna förenings stadgar. Man hade här ej allenast för afsigt att räcka en hjälpsam hand åt den medellösa, med tusende svårigheter kämpande kvinnan, utan

äfvén att för detta arbete intressera och deri indraga hennes lyckligare lottade medsystrar.

Det synes som om fördomen mot hvarje kvinnans verksamhet utom hemmet, som fruktan för hvarje hennes inblandning i det yttre praktiska lifvet varit än mer envist fasthållen i Tyskland än fallet är hos oss och i de länder, vi förut omtalat. Också rönste de grundsatser, hvarpå den nya föreningen stödde sig, ett ganska allvarsamt motstånd från flera håll. Detta härledde sig dels från en inrotad fördom hos dem, som räknade sig till samhällets »bättre» klasser, att det var en skam för deras döttrar att arbeta för betalning. Drefvos de likväl af nöden till detta hårda alternativ, sökte man på allt sätt hemlighålla, att de nedläto sig att emottaga pekuniär vedergällning för sitt arbete eller att de på sådant sätt bidrogo till eget eller sin familjs uppehälle. Å andra sidan påstodo företagets motståndare, att kvinnan genom inhemtandet af nyttiga och praktiskt användbara kunskaper skulle förlora det poetiska eller romantiska doft, som borde omsväfva hvarje ung flicka. Det passade ej för en ung bildad dam att sysselsätta sig med annat än broderi, musik, lättare läsning, toilettbestyr och dylika brödlösa konster. Kunde hon dermed ej vinna det enda mål, hvarföre kvinnan egentligen bör sträfva — giftermål — skulle hon draga sig från skådebanan och obemärkt svälta ihjäl i någon undangömd vrå — detta vore dock vida mer poetiskt än att, sittande vid en pulpet, egna sig åt bokhålleri, handelskorrespondens och dylikt. Andra fruktade att en flicka, hvars bildning erhöile en praktisk riktning, derigenom dels skulle löpa fara att förblifva ogift, dels skulle bli oduglig för husliga sysselsättningar. Åter andra föreställde sig, att om kvinnan uppfostrades att sjelf förvärfva sitt uppehälle, skulle det hafva till följd, att mannen lade händerna i kors och lät henne sörja äfvén för sig. För andras inbillning uppträdde fogelskrämman, den så mycket fruktade kvinnoemancipationen, i sin hemskaste form och man såg i andanom den stund, då kvinnan skulle undantränga mannen från alla hans verksamhetsområden och intaga hans plats.

I den motivering, hvarmed föreningen inleder redogörelsen för sin verksamhet från sin stiftelse den 27 Februari 1866 och till den 20 Juni s. å. omtalar den ock det motstånd, de misstydingar den haft att bekämpa, framkallade

å ena sidan af ligkiltighet och indolens, å den andra af felaktig uppfattning och af fördomar. Den frisäger sig också på det bestämdaste från all afsigt att vilja befrämja den s. k. kvinnoemancipationen på det sociala eller det politiska området, äfvensom från beskyllningen att inverka menligt på familjeförhållanden eller på de sannt qvinliga egenskaperna. Dess syfte är, säges vidare, dels att söka öfvervinna fördomens makt, dels att bereda medellösa flickor tillfälle till inhemtande af nyttiga kunskaper, och sålunda göra det möjligt för dem att sjelfva förvärfva sitt uppehälle utan att falla andra till last eller utan att förtryckas och förgås genom de svårigheter, som hittills så ofta åtföljt kvinnans bemödanden att förskaffa sig ett dagligt bröd.

Med detta syfte för ögonen gick äfven föreningen framåt, trots motstånd och fördomar, samt räknade den 20 Juni förlidet år 270 årliga ledamöter, deribland många fruntimmer, som betala en årsavgift af från 1 till 5 Thl., hvarför utan 55 personer på en gång lemnat betydligare bidrag. Kronprinsessan af Preussen har lofvat att vara föreningens beskyddarinna och har, genom det lifliga intresse hon ådagalagt för dess uppgift, redan bevisat sig ämna vara det mer än till namnet.

Maskineriet af föreningens styrelse synes något vidlyftigt. Den består först af en direktion af 5 personer, hvaribland sekreteraren är ett fruntimmer, sedan af ett utskott, som räknar 21 medlemmar, deribland 4 fruntimmer utom direktionen, som äfven der har rätt och stämma, och vidare af 6 komitéer, sammansatta af herrar och damer. Dessa komitéer hafva sin verksamhet sålunda bestämd:

1. Komitéen för undervisningsanstalten.
2. » för exposition och försäljning af fruntimmersarbeten.
3. » för beskydd af ensamma fruntimmer och för anskaffande af passande bostäder åt dem.
4. » för statistik, d. v. s. för att uppsöka lämpliga förvärfsgrenar för kvinnan.
5. » för beredande af nödig yrkesundervisning och för att sätta kvinnor i stånd att begagna sig deraf.
6. » för att åstadkomma närmande mellan arbetssökande och arbetsgifvande.

Under tillsyn af komitéen № 1 står det af föreningen stiftade *Handels- und Gewerbeinstitut für erwachsene Töchter*,

hvilket öppnades den 23 April 1866 under ledning af professor *Clément*. Detta är hufvudsakligen afsedt för flickor af de högre och af medelklasserna, och har två lärokurser, en två- och en ett-årig. Åldern för inträde i den första är bestämd till minst 15 år och dess mål är att meddela en omfattande undervisning i kunskapsgrenar, nödiga för handel och yrken. Åldern för inträde i den andra bör vara minst 16 år, och dess uppgift är att på möjligaste korta tid bibringa behöfliga kunskaper för idkande af något praktiskt yrke. För att vinna inträde måste examen afläggas inför komitéen och äro kunskapsfordringarne: skrivandet af en i grammatikaliskt och ortografiskt hänseende felfri uppsats öfver ett lättare ämne, färdighet i quatuor species och vanliga bråk, samt någon kännedom af fransyska språket. Afgiften, som betalas i förskott, är för första kursen 50 Thl. årligen, för den andra 60 Thl., hvilken summa dock ned-sattes till 50 Thl., om fransyska och engelska språken samt teckning utgå. Dessutom erlägges en inskrifningsavgift af 3 Thlr. Åtskilliga friplatser finnas dock äfven, stiftade dels af föreningen, dels af andra föreningar, dels af enskilde. *Hospitantinnen*, som blott önska deltaga i färre ämnen, betala för hvarje lärotimme i veckan $1\frac{1}{2}$ till 2 Thlr. för hvarje halfår. Med detta institut är äfven förenad en Söndags- och aftonskola (*Fortbildungsschule für Frauen und Töchter der arbeitenden Klassen*) der kunskap meddelas i bokhålleri, mått-, vikt-, penninge- och vexelsystemer, arithmetik och handelskorrespondens. Professor *Clément* tillkännager äfven sin afsigt att under vintermånaderna hålla föredrag för bildade fruntimmer i nedanstående ämnen: naturkunskap, geologi, fysik, meteorologi, kemi, fysiologi och helsolära, ekonomi, konst- litteratur- och kulturhistoria, esthetik, stats-ekonomi, o. s. v. Till institutet hör äfven ett läsekabinett.

Sälunda organiserad och städse sökande att allt mera befästa sin ställning och utvidga sin verksamhet har den tyska föreningen fortgått på den utstakade banan, dock ej utan att fortfarande möta hinder och behöfva strida mot vånans och fördomarnes svårbrutna makt. Derom bär bland annat vittne ett anförande af Professor *von Holtzendorff*, deri denne, en af qvinnofrågans kraftigaste förespråkare, ej spar hvarken på förnuftsskäl eller på fin satir för att afväpna frågans motståndare, för att bevisa ensidigheten af den åsigten,

att qvinnan förfelat hela sin kallelse i lifvet, om hon ej knyter ett äktenskapligt band, och för att uppmana föräldrar att sörja för sina döttrars så väl som för sina söners uppfostran på ett sådant sätt, att äfven de förra genom sitt arbete kunna tillförsäkra sig en oberoende och betryggad framtid. Han slutar med uttryckandet af den glada förhoppningen, att allmänhetens sympathier för föreningens bemödanden allt framgent skola tillväxa och leda till stiftandet af dylika samfund öfver hela Tyskland.

Vid ett allmänt möte af föreningens medlemmar den 9 November förlidet år uttalade Doctor *Lette*, dess ordförande, sin tillfredsställelse med de redan vunna resultaten, tilläggande att ett stort arbetsfält låg öppet för föreningen och att den största svårighet, som nu återstode att öfvervinna, var brist på pekuniära tillgångar. Han hoppades dock att denna brist skulle kunna till en del afhjelpas, dels genom inträdet af nya medlemmar, dels genom en serie af föreläsningar, hållna af några bland dagens mest framstående män till förmån för föreningen. Han framhöll föreningens förnämsta syfte, såsom varande så väl att utvidga de arbetsområden, der qvinnan redan hade tillträde, som ock att uppsöka nya, samt talade äfven om det önskliga uti att äfven kvinnor skulle egna sig åt läkareyrket, för att kunna behandla sitt köns sjukdomar.

Herr *Karl Weiss*, ordförande för komitéen för försäljningen af fruntimmersarbeten och föreståndare för dennas bazar, höll äfven ett anförande, och vi tro oss göra våra läsare ett nöje genom att derutur meddela följande:

»Det var en kall novembermidnatt 1836, som en fattig qvinna och hennes tioårige son sutto frysande och arbetande tillsammans vid skenet af en eländig oljelampa; han kopierande noter för betalning, hon sysselsatt med ett broderi. För att förhöja lampans matta sken hade Karl, så var gossens namn, fästat ett stycke hvitt papper deromkring. Tid efter annan rullade långsamt en tår utför qvinnans feberheta kinder och en suck undslapp hennes skälfvande läppar. 'Hvad fattas dig, mamma?' frågade gossen, som märkte hennes rörelse. — 'Ingenting,' svarade hon, men tillade efter ett ögonblick, 'mina ögon tåras af ansträngning och trötthet, och derföre framskrider mitt arbete så långsamt — ack, det betalas så illa, ty jag får det ej direkte, utan genom vår

granne, som tar emot det för magasinet. Vi, stackars sömmerskor, få knappast nog för att köpa salt till vår potatis och det behöfs så mycket för att draga fram er alla och din far till.' Gossen blickade hoppfullt på sin mor och sade: 'Jag blir snart en stor karl, mamma, och då skall jag arbeta för dig.' Så fortforo de båda att arbeta till framåt morgonen. Litet tänkte då gossen, att hans moder endast var *en* bland de många tusende qvinnor, hvilkas hela lif bestå af försakelser och sorger, hvilkas boning är såsom ett trångt fängelse och hvilka endast hafva till tröst och hopp — längtan att komma till Gud.

»Trettio år förgingo. Gud hade välsignat gossens arbete. Hans mor behöfde ej mer vaka och sträfva för en brödbit. Karl hade blifvit köpman och affärer kallade honom till London. Under en ledig stund besökte han Kensingtons museum och vandrade från ett konstverk till ett annat. Hastigt stannade han såsom fastväxt framför en liten marmorstaty, som föreställde en sömmerska, alldeles öfverväldigad af trötthet, hennes arbete nedhalkande från knäet och armarne slappt nedhängande. På fotställningen läste man:

»O God! that bread should be so dear,
And flesh and blood so cheap!»*)

»Dessa ord skuro köpmannen i hjertat och hans tankar ilade tillbaka till mången kall vinternatt af vaka och arbete. För hans inre syn uppstego nu bilden af alla de qvinnor, som han under sitt vexlingsrika och oroliga lif sett sträfva, lida och kämpa för sitt dagliga bröd. Den lilla statyen förkroppsligade för honom tusentals qvinnors lidanden. Dessa tankar lemnade honom ingen ro, då han sedan återvände till Berlin, den nuvarande skådeplatsen för hans verksamhet.

»Men se! hvilken besynnerlig skickelse, slump, tillfällighet eller hvad ni vill kalla det! Dagen efter sin återkomst fann han att andra hjertan och tankar sysselsatte sig med samma ämne, som nu uppfyllde hela hans själ; han läste i tidningarne Doctor *Lettes* kallelse att bilda en förening för att bistå den medellösa qvinnan.»

Herr *Weiss*, ty gossen och mannen var ingen annan än han, dröjde ej att erbjuda sin medverkan och inom kort såg han sig i spetsen för bazar-komitéen, till hvars begag-

*) Se Thomas Hood's: *Song of the Shirt*.

nande han kostnadsfritt upplåt en honom tillhörig lokal i hans varumagasin vid Leipzigerstrasse 93.

Vi tillägga ur nämnde anförande ännu några fakta, hvilka synas oss af intresse. En inbjudning gjordes till behöfvande fruntimmer att inlemna arbeten till försäljning i bazaren. Efter fyra veckors förlopp skulle man mönstra de insända artiklarne, åtta eller tio till antalet, af den mest obetydliga beskaffenhet. Föreningens afsigt att hjälpa dem, som önskade hjälpa sig sjelfva, tycktes ej hafva blifvit rätt uppfattad. Åtskilliga fruntimmer kommo med präktiga rekommendationer men eländiga arbeten; andra med skräp, som de ej sjelfva kunde använda, åter andra med saker, som kanske varit nya för trettio år sedan, nu reparerade och upplagade. Alla trodde att de blott behöfde sticka handen i föreningens fulla börs. Några få begärde goda råd och förskott till materialier och dessa bildade den lilla kärntruppen. Oaktadt dessa föga gynnsamma förebud, hvartill kom att säsongen var till ända och ett krig stod för dörren, öppnades bazaren den 24 Maj med 200 artiklar, vackert ordnade i glaslådor. Det gick dock ej så illa, åtskilliga köpare infunno sig af intresse, andra af nyfikenhet, och hvarje afton visade en liten tillökning i kassan.

Men kriget utbröt och utsigterna mörknade ånyo. Då beslöt man att åtaga sig leveransen af behöfliga plagg till hospitalen och att till deras förfärdigande använda landtvärnssoldaternas hustrur. Man inköpte materialier och förskaffade sig goda modeller, utställde dessa senare till allmänt påseende och mycket folk strömmade till bazaren.

Då kronprinsessan fick veta den nya riktning föreningens verksamhet i detta hänseende tagit, skickade hon ett bidrag af 250 Tblr, för att befrämja densamma, tillika med en modellkudde, afsedd att användas såsom stöd under någon skadad lem, särdeles för sårade soldater, förfärdigad af hennes egen hand. Den var stoppad med ytterst små rifna papperslappar och öfverklädd med mjukt, slitet linne. Hoppar af landtvärnsmäns hustrur skyndade att begära arbete, mer än man kunde gifva dem. Dock kommo snart stora beställningar, dels från köpmanshus, dels från enskilda. Alla leveranser af sjukhuspersedlar anförtroddes åt föreningen och ej mindre än 1,139 kuddar, sådana som den här beskrifna, tillverkades genom dess försorg.

Efter freden är rörelsen något mindre lifvig, men dock tillräcklig för att ge anledning till belåtenhet och förhoppningar. Ungefär sextio fruntimmer förvärfva genom denna bazar sitt uppehälle, och de af dem förfärdigade arbeten bestå hufvudsakligen af barnkläder, broderier, stickade och virkade saker, äfvensom åtskilligt af konstvärde, såsom målningar på papper, marmor, porslin och träd, samt fotografier. Kronprinsessan uppmuntrar fortfarande på det huldrikaste detta företag, har lemnat modeller på barnkläder af alla slag och gör ofta beställningar för sin egen och sin familjs räkning, samt uppmanar komitéen att se till det alla bazarens försäljningsartiklar, ej blott äro väl och omsorgsfullt gjorda, men äfven af praktisk användbarhet — »ej något af det onyttiga skräp, hvarmed fruntimmer så ofta syselsätta sig», säger hon. Hon har äfven skänkt en symaskin, på det att några af de arbetande fruntimmerna må kunna begagna sig deraf.

Denna förening och dess verksamhet synes vara de förnämsta yttringarne af det nyvaknade intresset för qvinnofrågan i Tyskland. I Leipzig finnes dock äfven ett *Gewerbe-Institut für Töchter* (industriskola för flickor), som räknar öfver 100 lärjungar, och i Breslau har man öppnat en lärokurs i bokhålleri för qvinnor. Vi hafva äfven sett omtalas, att ett fruntimmer i Quedlinburg grundat en anstalt, hvars ändamål är att meddela undervisning åt unga qvinnor i hushålliga sysslor.

I södra Tyskland synes man deremot ej hafva vaknat ur den liknöjdhet, hvari fördomar och slentrian under sekler insöft qvinnan, d. v. s. då det gäller att verka *utom* hemmets lilla värld. En herr *Moritz Müller* i Pforzheim, en ej obetydlig fabriksstad i Baden, som mycket nitälskat för folkbildning, har i sin hemort stiftat en fruntimmersförening, ämnad att söka befordra yrkesskicklighet hos qvinnor, men rönt föga sympathier för sina sträfvanden. Han apostroferar i följd deraf sina landsmaninnor ganska starkt, sägande bland annat: »en qvinna, som ej har sinne för mensklighetens, fäderneslandets, statens och samhällets stora frågor, ja, ej en gång har ett riktigt begrepp derom, är ingenting annat än ett förnuftigt däggdjur».

En korrespondent skrifver till oss från *Heidelberg*: »Inom Baden finns det för qvinnan intet annat försörjningsmedel

att välja än den föga afundsvärda lotten af sömmerska eller guvernant, såvida hon ej vill öppna någon handtverks- eller affärsrörelse. Först på senare tider har man börjat lemna en och annan tillträde till telegrafbyråerna och i hela Storhertiglömet finnas inalles 12 å 13 fruntimmer anställda vid telegrafverket. Några vidlyftiga förberedande studier hafva de ej härtill af nöden. Enda fordran är att de skola kunna ordentligt skrifva och känna sitt modersmål; konsten att sköta telegrafen med hvad dertill hörer inhemtas sedan på byråen. I Heidelberg förekommer ett enskildt fall, der ett fruntimmer sköter en folkskola, men så snart hon afträder från sin befattning är det så godt som säkert, att man ger platsen åt en karl, emedan dugliga lärarinnor ej stå vederbörande talrikt till buds. Så der litet har man att uppvisa på tillfrågan om hvad staten gjort för att förbättra qvinnans samhällsställning, utvidga hennes bildning och underlätta hennes bemödanden att vinna sin utkomst. Oaktadt dessa föga gunstiga förhållanden förspörjes ingen klagan eller något förslag till ett bättre; man lefver i undergifven belåtenhet med den gamla ordningen, utan att synas sträfva för något slags omskapning eller förbättring.»

Ej heller på det litterära området har i Tyskland någon mer framstående verksamhet blifvit utvecklad i denna riktning. Alla de arbeten vi i detta hänseende känna till äro af obetydligare beskaffenhet, behandla endast ytligt, delvis eller ensidigt den stora och i nationens innersta lif gripande frågan om qvinnans ställning i och till det moderna samhället. Så t. ex. *Die Frauen und ihr Beruf*, von *Luise Büchner*, Frankfurt a M. 1860, mer välment moraliserande än egentligen praktisk. *Ein Beitrag zur Lösung der soziale Frage der Frauen* von *Minna Pinoff*, Breslau 1867, tyckes äfven vara skrifven i samma anda, uppmanande Tysklands qvinnor att först reformera och ordna den trånga husliga kretsen, innan de söka gripa in i det yttre lifvet och dess förhållanden.

Deutsche Frauen-Zeitung, som ledde sitt ursprung från den redan omtalade fruntimmerskongressen i Leipzig och som var ämnad att blifva qvinnofrågans organ i Tyskland, har nu upphört att existera, och frukta vi, att samma öde träffat den stora allmänna tyska fruntimmersföreningen, hvars

alla medlemmar borde åläggas att prenumerera på nämnde tidning, enligt dess redaktörs, Hauptmann Korn's, förslag.

I Böhmen uppträdde 1863 en herr *Vojta Naprstek*, såsom befordrare och förfäktare af en reform i qvinnans sociala ställning. Han hade tillbragt några år i Förenta Staterna och äfven besökt England, samt önskade meddela sina landsmaninnor sin sålunda vunna erfarenhet, särskildt med afseende på de olikheter han förefunnit emellan sitt lands döttrar och den anglo-sachsiska stammens qvinnor. För detta ändamål höll han några föreläsningar i Prag, hvarvid han äfven förevisade åtskilliga apparater, som begagnas i engelska och amerikanska hushåll, för att förenkla och underlätta hushållssysslorna. Han beskref det sätt, hvarpå man der går tillväga vid tvätt, strykning, stekning af kött, beredande af glace o. s. v., gifvande sålunda de böhmiska damerna många goda råd för skötandet af den inre ekonomien, på samma gång han dermed ville visa dem det tidbesparande i tillämpandet af åtskilliga af de sista årens uppfinningar, hvarigenom mången stund kunde vinnas för intellektuella sysselsättningar. Ej belåten med framställandet af teorier, visade han äfven den praktiska tillämpningen, i det han bjöd sina åhörare på omeletter, glacer, m. m., beredda på de af honom beskrifna methoderna, på bröd, skuret med en modellknif, o. s. v. Han omtalade äfven med stort beröm åtskilliga bland samtidens qvinnor, hvilka i ett eller annat hänseende utmärkt sig såsom artister, skriftställare eller filantroper, och kringkickade fotografier af flera bland de engelska damer, hvilkas namn och sträfvanden redan äro bekanta för våra läsare, såsom Miss *Parkes*, Miss *Hays*, Miss *Craig*, m. fl. Dessa fruntimmers menniskoölskande bemödanden till förbättrande af sina fattiga och lidande medsystrars belägenhet framhöll han såsom värda erkännande och efterföljd, och förordade på samma gång varmt behovet af en bättre och mer praktiskt tillämplig uppfostran för qvinnan. Slutligen varnade han sina landsmän för omfattandet af de grundsatser, rörande qvinnans uppgift och verksamhet, hvilka förfäktas af åtskilliga tyska skriftställare, och särskildt för dem, hvaraf en herre, som kallar sig »Wallfisch» gör sig till målsman i en bok, hvilken han gifvit den lofvande titeln: *Beweis dass die Frauenzimmer eigentlich keine Menschen sind*, och som redan upplefvat åtta upplagor.

Vi känna ej det vunna resultatet af Herr Vojta Naprsteks välmenande bemödanden, som dock ej tyckes hafva motsvarat hans förhoppningar, att döma efter en korrespondensartikel från Böhmen. Författaren deraf yttrar sig ganska ringaktande, nästan hänfullt, så väl om Herr Naprstek sjelf, som om hans åtgöranden i qvinnofrågan, men detta kan äfven lätt härröra från brefskrifvarens egen stridiga uppfattning deraf. I alla hänseenden förefaller det som om den sociala rörelsen i denna syftning ännu ej hunnit bli rätt uppfattad och tillämpad i Böhmen, om ock Herr Naprstek der framstått såsom en förkämpe för denna idé.

Innan vi avsluta denna uppsats, som under arbetet växt till ett betydligare omfång än den ursprungliga afsigten var, kunna vi ej neka oss den tillfredsställelsen att kasta en, om än helt flygtig, blick på den ståndpunkt, som, inom vårt eget fädernesland, intages af den fråga, hvarmed vi här sysselsatt oss. Vi säga tillfredsställelse, och vi tro att denna känsla kan finna sitt berättigande i den omständigheten, att vi, ehuru vanligen behandlade med ett visst nedlåtande öfverseende af de andra europeiska nationerna, som föga känna till våra sociala förhållanden, men vanligen hysa högst skefva och förvirrade begrepp derom *), dock i detta hänseende ej stå efter några bland dem.

*) Det har mer än en gång uppväckt både vår harm och vår ledsnad att se de för oss förklenande misstag och falska uppgifter, som förekomma i utländska referater af ställningar och förhållanden inom vårt land. I allmänhet sväfvat man i en ytterlig okunnighet derom, hvilken understundom till och med sträcker sig till det geografiska läget, ty vi hafva hört Sverige ej allenast förblandas med Schweiz, men äfven med Suez. I en artikel af Mlle *Julie Daubié*, handlande om *l'enseignement secondaire pour les femmes* och införd i *Journal des Economistes*, uppgifves att »svensk intolerans ofta tvingar de fransyska lärarinnor, som antagit platser i Sverige, att afsvärja sin tro» (den katholska). I en i *Magazin für die Litteratur des Auslandes* förekommande anmälan af Miss Howitts arbete *Twelve Months with Fredrika Bremer in Sweden* omtalas, hurusom denna vår utmärkta författarinna riktade sin hela sträfvan på bemödandet att »befria den svenska qvinnan från de trångbröstadade fjettrar, i hvilka lagar och fördomar till den grad hade bundit henne, att hvarje friare utveckling var omöjlig, att hvarje verksamhet, som det ringaste syftade att höja sig öfver det alldagliga, för henne var belagd med bann och interdikt». Romanen Hertha kallas »ett nödrop, hvilket de af Sveriges lagar grymt förslafvade (geknechteten) qvinnorna utsände i verlden». Dylika, stundom alldeles ogrundade, upp-

Fördomarne, motståndet mot hvarje utvidgande af kvinnans bildning, verkningsskrets och rättigheter, som äfven hos oss gjort sig gällande, tillhöra dock nu för det mesta en förfluten tid. Äfven de i denna fråga minst frisinnade hafva under det senare decenniet gjort betydliga medgifvanden, och vi äro öfvertygade om att den *allmänna* meningen i ifrågavarande fall hos oss är mera sannt liberal än hos något annat folk inom vår verldsdel.

Vi hafva ej nu för afsigt att sysselsätta oss med hvad, som i vårt fädernesland blifvit gjordt för åstadkommande af en förbättrad skolundervisning för kvinnan. Detta skulle föra oss för långt och hör dessutom ej till vårt ämne, som är utredandet af hvad hos Europas första kulturfolk blifvit gjordt i större skala för att åvägabringa någon förbättring i det på så många håll öfverklagade förhållandet — svårigheten för den medellösa kvinnan att genom eget arbete erhålla tillräcklig utkomst. Vi varsna då, huru man i andra länder bemödat sig att bereda kvinnan tillträde till yrken, hvarifrån hon tillföre varit utesluten, men vi kunna äfven iakttaga att detta ej försiggått utan motstånd från yrkesmännens och deras målsmäns sida. Vända vi nu blicken till vårt eget land, så finna vi att detta förhållande hos oss utvecklats på ett enklare och naturligare sätt, att hos oss kvinnan verkligt redan sysselsätter sig med samma yrken, om ock ej till någon större utsträckning, och att hon sjelf förmått öfvervinna de hinder, som kunnat möta henne i dessa hänseenden. Äfven vi hafva åtminstone *ett* boktryckeri, der alla befattningar skötas af kvinnor. Många bland våra skickligaste xylografer, lithografer, fotografer och gravörer äro kvinnor. Äfven såsom tandläkare innehar nu ett fruntimmer en aktad plats. I trädgårds-, skomakar-, skräddar-, bokbindar-, snörmakar-, handskmakar-, urmakar- och guldsmedsyrkena, ja, kanske i än flera, som vi nu ej påminna oss, finner man qvinliga arbetare *).

gifter göra sålunda sin rund genom Europa och bilda sedan den opinion man gör sig om den i Norden rådande råheten och barbarismen.

*) Hos oss bestrides dessutom klädessömnad och hårklädsel för fruntimmer uteslutande af medlemmar af deras eget kön, då deremot så väl i Tysklands som Frankrikes förnämsta städer, de fashionabla damerna anse mer *comme il faut* att betjena sig af manligt biträde. Äfven kökets gebiet tillhör hos oss kvinnan, på några få undantag när.

Hvad näringsfrihet beträffar är den svenska qvinnan fullkomligt likställd med mannen, och torde vår lagstiftning i detta hänseende vara liberalare än fallet är i de flesta andra europeiska länder. Hon är nemligen, enligt den Kongl. Förordningen den 18 Juni 1864, berättigad »att i stad eller på landet idka handels- eller fabriksrörelse, handverk eller annan handtering; att till utrikes ort utföra eller derifrån införa, samt inrikes orter emellan fortskaffa varor, äfvensom att reda i skepp för så väl inrikes som utrikes fart» *).

Vi hafva i Stockholm en byrå för renskrifning och öfversättning, som existerat sedan 1864, der ganska många fruntimmer erhållit arbete, till ett värde af tillsammanlagdt 15,000 rdr rmt. Den har åtnjutit ett jämförelsevis obetydligt understöd af för saken intresserade personer, men bär sig nu sjelf. Kunskap i bokhålleri är numera ej ovanlig hos fruntimmer och många hafva också derigenom erhållit lönande sysselsättning såsom räkenskapsförare i åtskilliga sparbanker och enskilda banker. I Stockholms Enskilda Bank arbeta ej mindre än 5 fruntimmer.

Inom folkskolans gebiet är ett ej obetydligt verksamhetsfält öppnadt för qvinnan och många af dess lärareplatser, dels förestående, dels biträdande, beklädas af qvinnor **). Äfven telegrafist-, postexpeditörs- och orgelnistplatser kunna nu innehafvas af fruntimmer och i alla dessa egenskaper finner man dem installerade, om ock, hvad de tvenne sistnämnde beträffar, ej i något större antal. I telegrafverket äro dock så många qvinliga aspiranter inskrifna, att dess styrelse, tyvärr, sett sig nödsakad att för en tid neka flera tillträde, emedan det knappt är troligt att alla de anmälda någonsin kunna erhålla ordinarie platser. Sedan Kongl. Akademien för de fria konsterna öppnat sina lärosalar för

*) Utförligare uppgifter härom återfinnas i uppsatsen: *Om qvinnans sjelfförsörjning af Jonathan*, 1:sta årg., sid. 265 af denna tidskrift.

**) Vid 1865 års slut utgjorde i hela riket — med undantag af Hernösands stift, från hvilket uppgift ej erhållits — antalet af lärarinnor, som voro anställda: i folkskolor, 188, deraf 134 ordinarie och 54 extra; i småskolor 1,003, eller tillsammans 1,191, af hvilka 67 aflagt examen vid offentligt seminarium.

Orgelnisttjänst innehafves för närvarande af 2:ne fruntimmer.

Som telegrafister äro för närvarande anställda: vid statens telegrafstationer, 77 fruntimmer hvaraf 13 som assistenter och stationsföreståndare; vid privatstationer: 5, eller tillsammans 82 fruntimmer.

qvinliga elever, kunna fruntimmer, som genomgått en lärokurs derstädes, äfven anses kompetenta att bestrida ritlärarebefattningar i elementar-läroverk för gossar och vi hafva äfven exempel på att så redan skett. Då isen sålunda också här är bruten kan man våga hoppas, att exemplet skall vinna efterföljd, hvilket äfven vore önskligt derföre, att en fullt skicklig manlig ritlärare ej är belåten med den ringa inkomst han kan påräkna såsom skollärare i en provinsstad. Följden deraf blir, att den undervisning, som vid våra läroverk meddelas i denna vackra och nyttiga konst, vanligen är under medelmåttan.

Gymnastik har också blifvit ett försörjningsmedel för åtskilliga qvinnor, om också ännu ej i någon större utsträckning. De flesta gymnastiklärarinnor hafva hittills varit anställda i hufvudstaden, men börja så småningom nu äfven sprida sig till landsorten. Alltefter som nyttan och behovet af så väl frisk- som sjukgymnastik blir insedd och tillämpad äfven för fruntimmer och barn, äro vi öfvertygade om att skickliga och nitiska gymnastiklärarinnor kunna finna en försvarlig utkomst i våra större landsortsstäder. Vi ega äfven simlärarinnor, och om detta yrke just ej kan anses särdeles lönande, då det nödvändigtvis hos oss måste inskränkas till en kort tid af året, bör det dock såsom biförtjenst ej anses förkastligt.

Många tillfällen till fullständigare yrkesbildning för qvinnor finnas kanske ej hos oss, men den som står dem till buds i Stockholms Slöjdskola är mer omfattande och liberal än i något annat land, så vidt vi varit i tillfälle att göra våra iakttagelser. Undervisning meddelas dem der i linear-, klots-, ornaments-, figur-, kart- och mönsterritning, i ornaments- och figurmålning, samt imitation af trä, sten, m. m. i limfärg, olja och aqvarell, i porslinsmålning, modellering i lera, vax och parian, i tillverkning af blommor och papparbeten, i lithografi samt gravyr å trä och metall, i perspektiv-, skugg- och konstruktionslära, i skönskrift, textning och bokhålleri, i arithmetik, geometri, samt svenska, tyska, fransyska och engelska språken. Undervisningen är i åtskilliga ämnen af utmärkt beskaffenhet och tillgänglig för snart sagdt alla stånd och åldrar, mot den ytterst billiga afgiften af 50 öre i månaden — för ett eller flera ämnen — blott med tillägg af 10 öre i timman för fransyska och en-

gelska språken. Sju af de vid skolan tjenstgörande lärarne (i ritning, träsnideri, modellering, blomstertillverkning, papparbeten, arithmetik och svenska språket) äro fruntimmer, hvaribland 5 äro danade vid skolan. Nämnade Slöjdskola stiftades 1844 af enskilda personer med särskildt afseende fästadt på åstadkommande af en fullständigare yrkesbildning för handtverkaren *). Först under höstterminen 1858 bevil-

*) Då det torde intressera dem af våra läsare, hvilka ej äro närmare kändedom om denna numera så utvidgade och förträffliga undervisningsanstalt, att erhålla några upplysningar om dess uppkomst och tillväxt, meddela vi dem här i möjligaste korthet. I slutet af Oktober 1844 öppnades af tvenne enskilda personer en söndagsritskola för handtverkare med $5\frac{1}{2}$ timmas undervisning i 4 läroämnena hvarje söndag, och besöktes denna under första året af 40 lärjungar. I Januari 1846 öfverlemnades skolan till den föregående år stiftade Svenska Slöjdföreningen, och undervisningstimmarne ökades med tvenne timmar onsdagsaftnarne, samt läroämnena med ytterligare ett. Lärjungarnes antal steg till 100. Skolans tillgångar voro högst obetydliga, bestående af ledamotsafgifter af Slöjdföreningens medlemmar, de ringa skolafgifterna samt af de tillfälliga understöd, som lemnades från några kassor. Sedan allmännare uppmärksamhet blifvit fästad på skolan och dess verksamhet, lemnade dock Stockholms kommun år 1848 hyresfri lokal och ett bidrag af 1,800 Rdr. Året derpå fick skolan sitt första statsanslag, uppgående till 3,000 Rdr B:co. 1854 begärde greve B. von Platen att det till 4,000 Rdr B:co höjda årliga anslaget skulle ökas till 14,000 s. m. för att upptaga qvinnor i en särskild afdelning, äfvensom en summa af 12,000 Rdr B:co till inköp af fysikaliska instrumenter och modeller. Detta afslogs väl, men vägen till en mer betryggad framtid för skolan var dock banad. 1856 erhöll skolan af Ofver-Direktören Wallmark ett testamente af 3,000 specier, hvaraf räntan skulle användas till understöd och uppmuntran åt fattiga ynglingar. 1857 flyttades skolan till sin nuvarande lokal, Mäster Samuelsgatan, 39, och erhöll af Stockholms stad ett anslag af 6,000 Rdr B:co. 1859, då elevernas antal stigit till 700, hvaribland 150 à 200 qvinliga, öfverlemnades skolan af Slöjdföreningen till staten, under hvars kontroll den för närvarande står, lydande under Kommerce-kollegium. Sedan dess hafva skolans tillgångar oförlätligt tillväxt, så väl genom statsanslag som enskilda donationer, och dess verksamhet i samma mån utvidgats. Kyrkoherde Sjöstedt har testamenterat 50,000 Rdr Rmt till skolan, till befordrande af undervisning för qvinnor. Staten har anslagit 300,000 till skolbyggnad och Stockholms stad 160,000 Rdr rmt till samma ändamål. Den palatslika byggnaden är nu i det närmaste färdig och skall i höst emottaga den slöjdskola, som redan utvecklat en så storartad och välgörande verksamhet, och nu räknar öfver 400 lärjungar, 33 lärare och några och tjugu läroämnena. Denna institution utgör i

jades tillträde åt qvinliga lärjungar, hvilkas antal under skol-året ej öfversteg 20, men sedan varit i ständigt stigande. Under arbetsåret 1866—67 hafva 530 qvinliga elever begagnat sig af den undervisning, som der erbjudes.

Ehuru vi i inledningen till denna korta redogörelse uttryckt vår tillfredsställelse öfver de framsteg, som denna phas af qvinnofrågan redan gjort hos oss, är det ej dermed vår mening att antyda det ej vidare återstår att göra. Tvärtom. Mycket nit, mycken verksamhet är än af nöden att utveckla i samma riktning för att nå ett önskvärdt mål — beredande af möjlighet för alla qvinnor att utan allt för stora svårigheter förvärfva dagligt bröd. Men vägen ligger dock obehindradt öppen för dem. Det åligger därför de lyckligare lottade att visa och jemna denna väg för alla dem, som behöfva beträda den. Månhet och omtanke af den bildade och upplysta qvinnan äro påkallade för att befrämja en mer vidsträckt spridd yrkesbildning bland hennes medellösa systrar. Vi behöfva flera sådana slöjdskolor som mönsterskolan i Stockholm. Vi behöfva många varmhjertade och energiska qvinnor, sådana som *Miss Parkes* och *Madame Lemonnier*, som *Fredrika Bremer* och *Lotten Wennberg*, för att lära dem att hjälpa sig sjelfva, hvilka sakna både kunskaper, tillgångar och företagsamhet. Vi behöfva än flera föreningar af ädelsinnade qvinnor för att utgöra förmedlingslänkar mellan arbetssökande och arbetsgivande, för att bringa ut de förmågor, hvilka ännu slumra overksammas på många håll. Hvad vi äfven behöfva äro samverkande och allvarliga bemödanden att höja lönen för qvinnans arbete. Det är i sanning en skriande orättvisa, som begås emot qvinnan, då lönen för hennes väl och samvets-

sanning, ett af de vackraste monument af den stilla, verksamma ihärdighetens makt, ett af de mest uppmuntrande bevis på huru en ringa början kan åvägbringa stora och för ett helt folk välsignelserika resultat, om blott god vilja och oförtröttadt nit leda arbetet. Elevantalet är nu bestämdt till 1,500 och under skolans tillvaro hafva icke mindre än 7,435 individer, hvaribland 1,557 qvinliga, der åtnjutit undervisning. Lokalerna för de qvinliga lärjungarna äro fullkomligt afskiljda från dem för de manliga och hafva till och med särskilda in- och trappgångar.

(För utförligare upplysningar om Slöjdskolan se: Svenska Familj-journalen för 1867, häftet II, och Nya Dagligt Allehanda för den 1 Maj 1867.)

grannt utförda arbete nedtryckes till det yttersta *), så att endast svårigheten för henne att erhålla ett för hennes subsistens nödvändigt arbete tvingar henne att emottaga den, på intet sätt emot arbetets värde svarande, reducerade lönen därför. Detta gäller ej allenast för de vanliga qvinnorbetena: väfnad, spånad och sömnad, der den stora konkurrensen **) framkallat detta sorgliga missförhållande. Det gör sig, tyvärr, äfven gällande inom de flesta områden, dit det qvinliga arbetet erhållit tillträde och det har verkligen blifvit ett axiom att underskatta och missbjuda qvinnans arbete, äfven der det i intet afseende är mannens underlägset. Måtte hvarje arbetsgifvare komma till klar insigt af den orättvisa han begår mot en behöfvande qvinna, af det samvetslösa ocker på hennes krafter och helse, hvartill han gör sig skyldig genom att undandraga henne den arbetslön hon genom flit och ordentlighet förtjenat! Vi skulle här vilja ge den vidsträcktaste tillämpning åt skaldens ord:

»Oh men, with sisters dear!

Oh men, with mothers and wives!

It is not linen you're wearing out

But human creatures' lives ***).

Vi behöfva således ännu *ganska mycket*, men vid en blick på den början, som redan är gjord, på den anda, som mer och mer gör sig gällande bland vårt lands qvinnor, på det intresse för andras behof, bekymmer och lidanden, som ofta visar sig lefvande i handling, utan att derföre undantränga intresset och omtanken för den egna närmaste kretsen, hafva vi anledning att hoppas det bästa af framtiden. Till denna glada förhoppning skulle vi vilja lägga en vänlig varning för den obetänkta enthusiasm, som så gerna skjuter öfver målet, och derföre stundom förfelar att göra det goda den

*) Till den uppgift vi i första afdelningen af denna uppsats lemnade rörande de reducerade arbetslöner, hvarmed qvinnan måste nöja sig, hafva vi, tyvärr, fått anledning att bifoga följande: Sylön med tråd för ett par lakan 25 öre, handduk 3 öre, skjorta 33 öre, lintyg 25 öre, kuddvar 6 öre, örongott 12 öre, ett par byxor 50 öre, natttröja 25 öre. Vi böra dock tillägga att alla dessa persedlar äro förfärdigade af gröfre lärfv.

**) Se vidare härom: *Om Qvinnan och Arbetslönen af Bessie*, 2:dra årgången, sidan 257 af denna tidskrift.

***) Se Thomas Hood's: *Song of the Shirt*.

åsyftar. En lugn och sansad blick på den ställning qvinnan bör intaga i samhället, en sann och riktig uppfattning af hennes *förnämsta* pligter, af hennes dyra uppgifter såsom mannens hjälp, hemmets vårdarinna och det uppväxande släktets uppfostrarinna fordras i första rummet af hvar och en, som med framgång vill arbeta för qvinnans bästa. Komma dertill varm människokärlek, god vilja, upplyst förstånd och ej tröttnande ihärdighet hos många trogna, samverkande arbetare för detta stora mål, kunna vi med glad tillförsigt förutsäga, att »qvinnofrågan» hos oss skall erhålla en nöjaktig lösning i en ej så aflägsen framtid.

St—.

XXI. UR FREDRIKA BREMERS BREFVEXLING MED C. G. BRINKMAN
ÅREN 1830—43 *).

»*Christianstad den 11 Maj 1832.* — — — Förlåt min skriflättja — räkna ej på mina bref, men tro att jag älskar och fullt värderar era; ej blott därför att de äro rika och friskt flödande källsprång af qvickhet, ungdomligt lif och känslor, dem jag anser för himlens bästa gåfva att få behålla i full morgonglans, vid en tidpunkt af lifvet, då vanligen *det tänkande* i människan döfvat *det kännande*; — nej, icke blott därför — men därför äfven, att ni är min vän och att jag håller af er. — — — — —

»Min sköna vinter och vår här äro nu slut. Ack! jag har varit mycket lycklig, lefvat rikt och mångsidigt. Jag kan väl säga, att jag under dessa månader njutit af livets både ädlaste och sötaste vin. Skall jag någonsin genomleva en så lycklig tid mera? Jag vet ej. Yttre omständigheter ha mycket bidragit till min sällhet och trefnad; men jag har dock funnit något, på hvilket jag bygger hoppet om en sällhet, som ej skall svika. Jag har funnit — mitt element, det, i hvilket jag lefver mitt lif fullast och sannast. Min innerliga törst efter kunskap, den njutning jag erfar af hvarje nytt ljus, af hvarje klarare åsigt jag vinner, är mig en borgen, att jag i en verld, öfver hvilken Skaparens

*) Forts. från 1:sta häftet af denna årgång, sid. 30.

»Varde ljus!» ännu hvar dag ljuder, skall hvarje dag, under sökandet efter ljuset, fånga upp någon af dess strålar och njuta en ny sällhet.

»Ni deltar med så mycken godhet i min glädje och höjer den derigenom. Och likväl är det blott med bleka färger jag målar den för andra. I njutningens stund kan man ej beskrifva — minst med pennan i handen —; muntligen skall jag snart, om ni vill höra, tala mera för er om er lyckliga och tacksamt tillgifna. Fredrika.

»*Christianstad den 25 Januari 1833.* — — — I vår, när naturens blommor och sångare fylla dess lunder med sköna färger och rika toner, då hoppas jag med er mången gång få genomvandra dessa vårfriska fält, som den tänkande anden, det känsliga hjertat skapar af egen himlaboren kraft, och der ingen så väl som ni förstår att uppsöka och samla de skönaste evighetsblommor och binda dem samman till en krans, förskönande för hela lifvet. Allt hvad godt, upplytande, förädlande, vi genom människor, vetenskap, konst, natur, vår egen andes fria sjelfverksamhet, erfara — allt odödligt, som vi i dödligheten eröfra — detta är blommorna jag menar, de eviga »tankebilder», som, bevarade i heligt och ömt minne, ge oss den stolta, den lyckliga känslan af att med sanning kunna säga:

»Trösta dig! Allt hvad dig verlden beröfvade finner du åter Inom ditt ensliga bröst, skyndar ditt hjerta sig hem.»

»Känner ni igen de sköna, kraftgivande orden? De ge den bästa, snart sagdt den enda tröst lifvet har att bjuda, då det halfva, det fragmentariska af allt godt och skönt på jorden, då isynnerhet egen svaghet och ofullkomlighet plågar människan, som bär inom sig urbilden till en fulländning, hon här ej kan se förverkligad. Då måste hon, för att ej förtvifla, kunna i hemmet, inom eget bröst sola sig vid de bevarade minnena af det ljus hon sett, det goda hon upplefvat, och ifrån detta hem blicka hoppfullt upp mot ett högre, der sanning och skönhet ej längre äro blott brutna gudastrålar bland jordens töcknar, men eviga, allt upplysande och genomstrålade solar.

»Många sådana tröst- och glädjeblommor har jag samlat under ett års vistande i Skåne, der en rätt mild och vänlig sol lyst öfver mitt lilla tysta lif. Menniskor och böcker, ett ensamt, litet treffligt rum, (hvilket jag älskar som en vän)

ha gifvit mig rika njutningstunder, — ja, hvad jorden har mest ljuft, himmelen oändligt och sällt, har jag känt och förstått inom mina fyra, sex alnar från hvarandra aflägsna murar. — Mätte jag kunna vara rätt tacksam mot den Allgode för så oändligt mycket godt!»

Det sista brefvet från Skåne utgör svar på sändningen af någon ny »tankebild», deri den äldrige skalden, efter att ha kastat en blick tillbaka på den lefnadsbana han tillryggalagt, kommer till den glada slutsatsen, att »Lifvet var skönt!» Brefvet är ett bland de märkligaste i samlingen och vi meddela det till det mesta oafkortadt.

»*Lifvet var skönt!*» Ja! visst måtte vid en återblick på det förflutna denna klara ton ljuda i hvarje dödligt bröst — i hvar människas, som förstått att i sanning *lefva*, som ofta, i det fulla medvetandet af ett lycksaligt *nu*, sagt till sig sjelf: »Lifvet är skönt!»

»*Lefva* — — jag ville kunna uttrycka några af de känslor och tankar, som detta ord väcker i min själ. Jag har länge undrat, länge frågat hvad lifvet är, hvad det är att lefva — sedan någon tid anar jag det.

»En tänkare har sagt: »Om det ej finnes ett central-hjerta och om ej människorna samfäldt kunde lifnära och stärka sig i och af detta hjerta, skulle de ej kunna lifnära sig af hvarandra inbördes, och den ena människan skulle, såsom äfven sker, spy ut ifrån sig den andra». (Uttrycket är starkt, kanske osmakligt, men betecknande.) Men då detta hjerta finnes och i detta hjerta ett mäktigt central-lif, en enda och evig centralsanning, så är:

»Att sluta sig till detta hjerta, att lefva i och af detta lif, att söka kunskap i denna sanning — för menniskoanden att lefva.

»Ju fullare hon ger sig åt detta eviga hjerta, ju rikare lif hemtar hon derur för sitt, ju skönare lefver hon och ju herrligare ljuder på jorden lifvets högmessopsalm, det eviga verbet:

»Jag älskar!

Du älskar!

Vi älska!

»Att älska — det är att lefva, men endast då, när hvad vi älska är det oändligt älskansvärda, det som ej förgår, bleknar och förfaller; i annat fall dödar kärleken lifvet. Kär-

leken till det odödligt goda och sköna gör lifvet till en himmelsfärd, hjertat till ett tempel med oupphörlig gudstjenst.

»Älskar människan så, då klingar äfven i hennes bröst den Orpheiska kärlekslyran, då ordnar sig verlden harmoniskt omkring henne, vilddjuren lägga sig tämjda vid hennes fötter, i sjelfva öknen springer källan upp. Natur och vetenskap och konst, verldens historia, så väl som hvarje enskildt menniskolifs, himmel och jord, allt sjunger om det stora verldsepos — *försoning!* Och i detta, huru skönt upplösa sig ej alla lifvets dissonanser, dess karrikatyror upphöra att förvilla, lögn skiljer sig från sanning, ingen tår blir bitter, ingen smärta utan hopp, intet lif glädjelöst och intet fruktlöst, om det inom eget bröst uppfödt det eviga.

»Finner menniskoanden sitt centrum — då, (men också först då) lefver hon fullt och skönt. Att älska Gud — älska Honom i allt, som vittnar om Honom, verka Hans kärleksverk i konst så väl som i hvardagslif, i hjeltebragd så som i stilla försakelse — låta hela sitt lif uttala ett Guds ord — det är att lefva, att herrligt lefva — det är att skönt preludiera till den än herrligare symfoni, som lifvet skall utveckla bortom grafven.

»Jag medger att för att kunna lefva sannt och skönt, äfven några små jordiska vilkor måste komma i betraktande. Mat och kläder bry mig minst, — viktigare nödtorft finnes. Jag ville hellre vara en tiggare än — t. ex. en grefvinna G. Hon skall ej stöta sig på detta ord, utan ge mig rätt. För att sannt och skönt lefva måste man rå om sin tid, sina tankar, sina handlingar: måste, med ett ord, icke vandra den stråt, som stora verldens slafvar gäspande trampa — stråten af nöjen utan njutning, af arbete utan resultat, måste icke underkasta sig tusen saker af tvång och flärd som grefvinnan G:s rang och lefnadsställning tvinga henne till, och som hon, just därför att hon är ett ädelt och utmärkt fruntimmer, måste känna tryckande och förlamande.

»Huru lycklig deremot min philosophiske tiggare »Pehr Wandring», (en verklig, nu lefvande person) som hvar dag bispisar sin själ vid naturens och nådens fester, som öfverallt der han ingår, för att hvila och föda sin kropp, endast ber att man ej må gifva honom mer än han för stunden behöfver och fruktar det minsta öfverflöd långt mera än den rike en ytterlig fattigdom.

»Paradisfogeln i bur och trasten i de fria skogarne — — tyst! jag påminner mig några ord, som bättre än mina egna skola förtydliga meningen af min jemförelse. Det är en reflexion framställd i anledning af Sophocles' tragedi Philoctet.

»Ack! det är just den tillkonstlade sirligheten, det tynande, förslappande öfverflödet, som gör oss likgiltiga för lifvets värde. Afkläd det alla fremmande tillsatser, belasta det med lidanden, så att knappast den nakna tillvarelsen återstår och likväl skall dess sötma, ur hjertats innersta, med hvarje pulsslug rinna genom våra ådror.»

»Tror ni ej äfven att hvarje steg till att förenkla lifvet och förminska våra behof, är ett steg mot sällheten? Jag har sjelf känt det så.»

En ursäkt följer för det fragmentariska och oordnade skick, hvori de föregående tankarne, nedskrifna under många störande afbrott, visa sig för vännen, hvars tålmod brefskrifverskan ej med ett längre dröjsmål velat pröfva, hvarför hon i trots af brådska och slarf afsänder sin skrifvelse.

Ända till följande höst dröjde Fredrika Bremer i Skåne, såsom man sagt oss, för att vårda och omhulda en sjuk vän, som vunnit hennes hjerta genom sitt tjusande väsende och sin medfödda godhet, under det dock, med afseende på grundsatser och själsriktning, ett svalg låg emellan båda, som först vid dödens annalkande kunde i någon mån fyllas, i det Fredrikas samtal vid sjuk- och dödsbädden framkallade hos den lidande något af det sedliga allvar, det högre andliga lif, som lefde inom henne sjelf, men som dittills varit fremmande för vännens lätta sinne.

Återvänd till hemmet skrifver hon från Årsta i Oktober 1833:

»Jag ville gerna se er och andra vänner — men jag duger ej för någon, ty jag är ej glad, och lifvet rör sig så tyst, så tyst i mig, just som hos ett barn, som slumrar af efter en smärtsam aga. Gud har agat mig — ty Han har tagit ifrån mig en varelse, som jag innerligt älskat — lifvet, ömheten och glädjen har jag sett slockna i ett älskadt öga. Ni vet hvem jag menar. — — — Icke är det underligt om man, med känslan af en förlorad glädje i sitt hjerta, gerna är tillsammans med en natur, som afklädt sin glädjeskrud och står blek och mulen — en trogen, men talande spegel, som tröstar just därför att den sympatiserar.

»Tro likväl icke — ni, som så sannt och skönt sjunger lifvets eviga ungdom — att icke jag äfven ser:

'vissnande slätter

Åter af perlande dagg friskas och blomstra på nytt.'

»Jag ser dem — lifvet ligger rikt för mig, fullt af ädla och goda andar, fullt af vetande och skönhet. Mitt hjerta klappar varmt mot lifvet; och döden och höstdagarne skola aldrig, hoppas jag, låta mig glömma gudsgodheten och en kommande vår.»

Under 1834 tycks författarinnan, sysselsatt med utarbetandet af Nya teckningar ur hvardagslifvet (Presidentens döttrar) haft föga tid att egna åt korrespondens, hvarför vi ock af de fåtaliga brefven från detta år endast funnit medföljande lilla korta, men innehållsrika biljett, värd att meddelas. Den är daterad den 17 Maj och synes vara skriven, antingen i afsigt att åvägabringa någon försoning, eller ock med minne af någon egen nyligen liden och förlåten oförrätt.

»— — Det är dagar då jag framför allt begriper hur man kan vara vid elakt lynne, andra då jag framför allt förstår att man är glad; i dag begriper och känner jag blott att man måste *förlåta* — låta vara — glömma — gifva till! — Jag vet inga andra ord i dag. Både för lättjas och för godhets skull behöfver man förlåta; hvem kan orka skriva upp allt på räkning! Gud förlåte mig mina synder — och förlåt ni, bästa B., dessa kråkfötter.

Såsom ett prof på de tillfällighetsskämt, som stundom vexlades mellan de båda korrespondenterna, vanligen med anledning af en sändning från Årsta till Brinkman, än af frakt, än af honing, m. m., då en lofsång eller ett äreminne öfver de erhållna läckerheterna merendels följde derpå, meddela vi här ur ett af höstbrefven från 1834:

»*Lingonens petition till Honingens lofsjungare.*

»Vi föddes på heden. Inga bevingade artister beredde oss med konst och möda till en njutning för människoma; solen gaf oss sitt leende, daggen sin tår, och vi växte och rodnade och prydde med svällande klasar den moderliga tufva, som skänkte oss lif. Hackspetten försmådde oss, ekorren skuttade öfver oss och herregårdsflickorna, som ryss ätit syltad persika, gingo oss grinande förbi. Oktoberrät-

terna kommo och frosten hotade att ta oss, då ingen annan ville ha oss. 'Hvad skola vi göra? hvart skola vi taga vägen?' så hviskade vi skälfvande i den kalla morgonvinden. Och vinden bar frågan till en viss husrådinnas öron och hon talade sålunda till oss:

»O! I hedens döttrar, I blygsamma lingon! gån till skalden! Den vise försmår inga af de gåfvor, som Gud låter växa. — — Han är ju naturens herrliggörare — böra då icke dess ädlaste safter förena sig att bereda hans lifs- och helsodryck?! Nyligen har han lofsjungit honingen så skönt och så sött, att man säger det alla bisvärmarne på en viss herregård ärna en vacker dag draga åstad till den honingsälskande vises hemvist och der surrande bygga och bo, honom till heder och mycken ro.

»O I blygsamma rodnande lingon! viljen I ej äfven bjuda er enkla, men välgörande, kraft åt den ädle?» — — —

Så talade den rådvisa och villigt låta vi oss plockas af hennes hand, för att föras till er och förblifva era i lif och död.

»Den 1 Januari 1835. Återkommen från kyrkan, der jag fått en dundrande påminnelse om mina synder och om lifvets vedermöda, erhöll jag er vänliga nyårshelsning, så väl egnad att försona med lifvet och lidandet. Ack! huru gerna ville jag ej hålla gudstjenst med er, i tålmod mot plågorna, i vishet under tidens gny och med er läsa den andeliga skrift i tidens bok, som för så mången är blott ett oskrifvet blad. För mig önskar jag — det tålmod ni har, en 24-del af de kunskåper ni eger och se'n, att få behålla mina älskades ömhet, mina vänners vänskap.

»Hvad skall jag önska er, bäste B.? Framför allt en bättre helsa för att rätt kunna njuta af det myckna goda ni eger. — — Ni vill skämta med plågan, jag förmår det ej, och medan ni, kanske lidande, gör en »tankebild» öfver glädjen, så ber jag af innersta hjerta: 'Gud lindre smärtan! er och allas! Gud tage bort denna kalk!' Först då skall jag med er och Egmont kunna säga: 'Lifvet är skönt!'

I brefvet af den 24 Januari 1835, uttalar Fredrika Bremer sin glädje öfver det nyss skedda valet af Ling till ledamot af Svenska Akademien.

»Ling,» skriver hon, »är en gammal bekant till mig,

För många år tillbaka begagnade jag hans gymnastik. Han var mycket god emot mig (men kunde aldrig komma ihåg mitt namn) och lifvad af min varma, aningsfulla känsla för allt lif och all högre kunskap, gaf han ofta i min närvaro luft åt sin rika vena och lät den flöda, full af forntidens underbara lif och djupa åskådningar. Jag hörde honom med klappande hjerta tala om Balder, om Mimers brunn, om asken Ygdrasil, hvars rötter tränga genom jorden. Jag var mycket ung ännu, förstod litet, men anade mycket, och vid Lings tal slog mitt hjerta för den *enhet* i lifvet och dess uppenbarelser, som det nu är mitt lifs njutning att allt klarare erkänna. I Lings förklaring öfver Eddan, som han skänkte mig, såg jag ännu bättre det ljus, som jag skymtade under hans samtal. Den gamla gudaverlden fick mening, fick skönhet, christendomens ljus upplyste den.

»Pris ske dem, som i *sammanhang* visa andens och historiens lif! De ha tillfredsställt människohjertats djupaste och ädlaste behof. — — *Sammanhang!* det är gudomligt! det ger själen frid och ögat klarhet; jag måste med Geijer utropa: '*en skymt deraf är lycksalighet!*'»

Följande skrifvelse af den 2 Maj 1835 hänsyftar på någon skildring af en bland Brinkmans många qvinliga korrespondenter.

«Jag gläder mig åt den tyska fruns brefsamling,» skrifer hon, »gläder mig åt era blad öfver henne och instämmer så gerna i er tanke att hvad friskast, hvad ljufvast och liffullast har utgått af människosjälen, finnes gömdt i förtroliga bref — *ej ämnade för trycket*, ja, *ej ämnade för mer än en väns ögon*.

»Geijer! — jag blir rörd då jag nämner hans namn. Jag har hans skrifter att tacka för de rikaste, mest förädlade njutningar, och jag har nyligen gjort hans personliga bekantskap. — *Han kom till mig!* Huru englagodt var det *ej af honom!*»

Här tyckes den skrifvandes tankar ha återgått till det förut vidrörda ämnet om värdet af en förtrolig brefvexling.

»Ni är sjelf,» fortfar hon, »allt för mästerlig brefskrifvare, för god kritiker att icke känna att de bref ni har af mig *ej duga*. Det är af innerligaste öfvertygelse jag säger detta. Jag skrifer ogerna bref, och tänker jag att en kri-

tisk blick pröfvar stil och tanke i mitt bref, så förlamas min förmåga till en grad som är löjlig. Jag kan ej ge skäl för denna skygghet att träda inför en domares ögon, då jag, jag känner det, ofta rätt ledigt uttalar mig inför allmänhetens. Men det är så.»

En tacksägelse följer för hvarje vänligt och uppmuntrande ord, hvarje godt råd af vännen.

»Tro mig!» fortfar hon, »ingen kan liffigare än jag känna sin ofullkomlighet — denna känsla är min bästa sporre framåt. Derför är det också ofta blott med en suck jag emottar ett loford. Jag känner huru litet jag ännu förtjenar det.»

I sitt svar synes Hr v. Brinkman med ifver hafva bestridt de förklenande uttryck, som Fredrika Bremer fällt öfver sina bref, och hon skrifver tillbaka:

»Oaktadt er obestriddiga rätt att döma i vår lilla tvist, förblir jag dock tviflande om rättvisan af er dom denna gång. Men hvad gör det? Har något af mina bref skänkt er det minsta lilla nöje, så förlåter jag dem allesamman deras synder och är ofantligt belåten med mig sjelf.»

Brefvet af den 23 Juni utgör förklaringen öfver något muntligt yttrande, hvaraf Brinkman synes ha dragit den slutsatsen, att hans korrespondent ej tillbörligt värderade vännens verksamhet såsom konstssamlare och konstdomare.

»Ha mina ord inneburit något sådant,» skrifver hon, »så måste jag vara ledsen på dem, ty de voro då vida dummare än jag sjelf.» Hennes obeskrifliga njutning af konstens verk, det förhöjda lif hon känner, då hon tillbringat en stund i vännens museum, synas henne böra vittna tillräckligt om hennes höga tanke om konstverkens inflytande och om konstssamlarens lif; »att jag det oaktadt,» fortfar hon, »aldrig blir i minsta mån konstssamlare, att jag ej såsom *ni* kommer att omge mig med konstens synliga alster, hör dels till en viss fruktan för att växa fast vid *tingen* och genom dessa vid jorden, dels till något annat. — — Visst är att aldrig något som har penningevärde kommer att länge trifvas ihop med mig.

»Att hela lifvet, så väl på denna som på andra sidan grafven är ett stort konstverk, tror jag med er. Konstnär i innerlig mening är då hvarje intelligent varelse, ej blott den estetiskt bildade, men den rättsinnige, som framlefver sitt

lif enligt sina grundsatser, den goda, som uttalar sitt i oafbrutna kärleksoffer och hvars lif är ett poem, diktadt af hjertats snille. Så är hvar och en en Phidias, som skapar gudabilden inom eget bröst.

»De sköna konsterna par excellence, de i sköna former lefvande, de som, i gestalter fattliga för våra sinnen, upprenbara verklighetens innersta verklighet, lifvets och tingens sanning — de voro mitt lifs förtjusning ända se'n min barn-dom.

»Se! min gode vän! så komma vi ju i grunden öfverens.»

Efter att den 6 Juli ha skrivit några ord för att bedja att få låna Atterboms skrifter, tecknar låntagerskan den 9 följande rader:

»Den der »Lycksalighetens ö» kan lätt föra till drömmarnes saliga holmar. Den synes mig tung och — — men jag vill ej visa hvad jag är — den dåligaste recensent i verlden. Tillåt mig hellre, bäste B., att yttra ett förklarande ord öfver den tro, jag uttalade härom aftonen och som ni bestred: den »att tro och vetande äro eviga syskon». Jag vill här ej strida mot *er*, endast, så godt jag kan, förklara *mig*.

»*Tro* är i min tanke ej blott känsla eller aning, ej mening, ej dunkel föreställning; *den är klar och omedelbar åskådning*. Vetande är mig *medelbar åskådning*. Vetande är tankens fattande och i begrepp förklarande af hvad tron omedelbart förnimmer. Möjligheten af allt *vetande* grundar sig på en *sådan tro*. Förutan denna tro eller åskådning och tro på dess sanning är intet vetande möjligt. Ni talade om »det matematiska beviset», såsom ett, hvilket af ingen kunde motsägas, som det förstod. Men på hvad grundar sig *er* visshet om beviset, om ej på *er tro*, att ni har något inom *er*, som kan förnimma en sanning eller verklighet. Ni måste *tro* på lifvet i *er*, *tro* på *er* tankes riktighet, på de yttre tingens verklighet, och *er* förmåga att sannt uppfatta dem — således, ni måste *tro* på en mängd saker, om hvilka ni ingenting kan veta utan genom antagande af den inre erfarenhetens visshet, af att *er tro*, *er åskådning* är grunden och det nödvändiga vilkoret för ert vetande.

»Nekar ni möjligheten att veta något om ert väsens sanning, så förkastar jag ert matematiska bevis och säger, att ni har ingen visshet om att ej *era* sinnen bedraga *er*, att de yttre tingen kunna vara illusioner och förespegla *er* an-

nat än hvad som är — i fall något är. Antar ni åter den omedelbara åskådningen, tron t. ex. derpå att ni har en själ, som kan fatta sanningen — såsom ett *bevis att så är* — så tillåt mig att fråga hvar gränsen finnes der tron kan säga till vetandet: hit skall du gå men icke vidare?! *Tron* utvecklar sig fullt i det religiösa lifvet. Uppenbarelsen öppnar för tron det allraheligaste, den lyfter tillbedjande sina vingar till den högsta himlen, men vinkar till sin broder *Vetandet* att följa; evigt följer han den gudaingifna systemen, evigt förklarar han de sanningar, som han åskådar; båda förena de sig att för jorden uppenbara den Allrahögstes lif, vilja och tankar, och människosläktet tillber dem under namn af *Religion* och *Philosophi*. De äro eviga syskon och föra båda till Fadren öfver allt hvad skapadt är.

»*Tro* är den utvecklade känslan, *Vetande* är den utvecklade tanken.

»*Tro* är omedelbar visshet. *Vetande* är medelbar (förmedlad) visshet. De äro eviga syskon.» (Forts. följer.)

XXII. TECKNINGAR AF DET FORNA UPSALALIFVET.

Israel Hwasser.

1.

Hans lif och personlighet.

Du har ofta yttrat en vänlig önskan att erhålla några flera teckningar af det forna Upsalalifvet till en fortsättning af de »profkort» jag en gång sände dig*). Särskildt har du i dag begärt *Hwassers* bild af mig. Få äro ock de män, som i så hög grad förtjena att af sitt lands qvinnor blifva rätt kända och uppskattade; ty få hafva tänkt så högt om qvinnan och väntat för land och folk så mycket af henne, som Israel Hwasser. Men ack! huru skulle min svaga hand våga återge hans storartade personlighet? Och likväl — när jag tänker på honom, på de rika stunder då han meddelat mig »bekännelser» ur sin lefnad, eller de, då jag nära en sjuk-säng suttit på en pall vid hans fötter och lyssnande blickat upp i hans lifliga, af inre skönhet genomstrålade anlete, då

*) Se fotografier af det forna Upsalalifvet, af T. K. (Upsala 1864.) innehållande korta teckningar af Geijer, Atterbom och Järta.

tyckes mig hvad han gaf för dyrbart att behålla för mig allena.

Din uppmaning och det nyligen framställda förslaget om uppresande af en minnesvård öfver Hwasser, hafva låtit dessa tankar med förnyad styrka tränga sig på mig, och jag har i tysthet frågat mig: hvarför skulle ej, under det minnesstenen formas och reses af manlig, trofast tillgifvenhet, den qvinliga, blyga erkänslan få omge den med en enkel krans?

Några drag af den ädle mannens lif, några af hans kärleksrika, rena och kärnfriska tankar vill jag således här samla och meddela dig och genom dig det svenska hemmet och den svenska qvinnan. Du måste dock väl ihågkomma att det är blott *en* sida af Hwassers personlighet — blott *menniskan* i hennes förtroligaste hemdrägt, ej snillet, ej den lärde, som jag här vågar teckna. Den stora uppgiften att skildra Hwasser i hela hans rika mångsidighet tillhör en högre förmåga; kunde mina svaga utkast bereda vägen för en sådan större genomförd skildring, genom att väcka din och andra läsares längtan efter en närmare bekantskap med den ädle mannen, så vore deras ändamål uppfyllt.

I Elfkarleby prestgård, vid Dalelvens sköna strand, föddes Israel Hwasser den 17 September 1790. Redan före sitt sjette år förlorade han — den femte af sex bröder — sin mor, en god, skön och älskvärd qvinna af gladt lynne och ett af qvickhet spelande förstånd. Denna förlust var större än han som barn kunde göra sig föreställning om. Fadren var en sträng och allvarlig kyrkoherde, lifvad af ett varmt nit i sitt presterliga kall, oförvitlig i sitt lefverne, utmärkt genom aktad duglighet, samt originell och särdeles lycklig som andlig talare. Han hade ett skarpt hufvud, och stor förmåga af verkliga studier, ehuru han ej utstakat någon egentlig plan för sina forskningar. Med dessa egenskaper var det naturligt, att han skulle som fader och husbonde påtrycka sitt hem den patriarkaliska prägel, som den tiden ännu icke var övanlig.

Husets tillgångar, knappa nog, som oftast i prestens tjäll, gjorde mycken tarflighet och ordning af nöden; men med dessa af gammalt bepröfvade hjälpmedel i svenska hus-

håll blef kakan dryg och huset hållet i flor. Ett halft dusin piltar, hvaraf den äldste var endast tolf år, fordrade likväl snart en närmare qvinlig tillsyn, den de erhöllo i en styfmoder, en qvinna af stark vilja, redligt uppsåt och klart förstånd, icke som det synes känslövek, men troget fyllande sina pligter. Den unge Israel uppvexste utan att åtnjuta något större mått af andras undervisning. Under sin faders handledning inhemtade han grunderna af de klassiska språken och matematiken, men hade från sitt fjortonde år ingen annan lärare än sig sjelf. I sin ålderdom plägade han äfven skatta för en lycka, att de tvångsanstalter, genom hvilka menniskor, för uppfostrans ändamål, ingripa i barnomens och ungdomens lif, icke fått tillfälle att störa hans inre utveckling. Hans bröder voro raska gossar och särdeles oförvägna i sin ålders lekar och upptåg. Men sjelf plägade han berättas huru »lilldrummeln», som han af dem kallades, stod och betraktade sina bröders bedrifter med ett af häpnad och dold afund klappande hjerta. Han, stackars liten, kunde hvarken stå, gå eller sitta mamma och mostrar i lag, och att bocka sig ansåg han för en förfärligt svår uppgift. Med denna oduglighet för kroppsöfningar, hurtiga lekar och yttre göromål, förenade sig, såsom det ofta händer, en själsstämning, som var inåt vänd, drömmande och besynnerlig. Äng och mark, elf och skog blefvo hans förtrogna. Han vandrade för sig sjelf längs Dalelvens vackra stränder, grubblande och anande, eller lät sig i en farkost skjutas af elfven och i denna enslighet väcktes hans andliga sjelfverksamhet. Sjelf omtalar han i sina anteckningar några anekdoter från sin barndom och jag vill, med hans egna ord, anföra en af dem.

»Jag hade en dag ströfvat omkring på fältet någon stund och skulle gå hem, emedan middagstimman var inne och i mina föräldrars hus ordningsdisciplinen var sträng. Men utmed gärdesgården vid gärdet fick jag se en syn, som djupt grep mig. Uti en pöl låg nemligen ett svin och solade sig i dyn. Jag tyckte detta vara en bedröflig och oanständig ställning, och fattades af en stark nitälskan att förstå kreaturet att stiga upp. Jag grep till en så stor stör jag kunde lyfta och stötte på svinet allt hvad jag mäktade, flitigt hojtande och ropande. Att stiga öfver gärdesgården, för att komma kräket närmare och gifva större fart åt mina

uppmaningar, vågade jag dock icke, och således låg swinet kvar, ihärdigt trotsande mina bemödanden, och svarade mig endast med ett grymtande.

»Min nitälskan var dock så ihärdig, att jag glömde mid-dagen och kom ej hem förr än tiden för densamma länge-sedan var förbi. Mitt uteblifvande hade väckt bekymmer och mina bröder voro redan färdiga att anställa skallgång efter mig. Sedan jag uppburit min behöriga portion af bannor och fått anföra den egentliga orsaken till mitt dröjs-mål, utbrusto alla, till och med min far sjelf, i ett högljudt skratt. Men jag gret i stället med så strida tårar, att pappa omsider fann anledning att trösta mig, försäkra mig om sin förlåtelse o. s. v. Jag svarade då: »Jag gråter icke öfver bannorna, utan öfver att suggan ligger kvar i pölen ännu.» Det låg något naivt och bestämdt i detta svar, som hastigt verkade på min far. Han steg upp och sade med stark stämma till mina skrattande bröder: »Tyst, pojkar, det är bättre att köra swinet upp ur dyn, än att lägga sig der sjelf.» Sällan har jag hört något, som så djupt genomgripit mitt inre, som dessa faderliga ord. Mina tårar stannade af, och jag såg upp i min faders stränga ansigte och skarpa, blix-trande ögon, med den varmaste tacksamhet. Det måtte då hafva legat något älskligt i min uppsyn; ty min far fattade uti mig, lyfte mig upp i sin famn och kysste mig. Det var första gången detta hände mig och det verkade i sanning förvandlande på hela mitt väsende. Den inre meningen af dessa faderliga ord har stått klar för min tanke i alla lif-vets förhållanden, i pröfningens och frestelsens stunder, och emot de förebråelser, som göras mig för intolerans och sträng-het mot dåligt folk, har jag icke att gifva något bättre svar än det, som innehålles i dem.»

Under de första ynglingaåren idkade Hwasser ett studie-sätt af egen art, hvilket utan tvifvel haft stort inflytande på hans bildning. Då Dalelven var lugn, hvilket ofta händer under sommaraftnarne, plögade han ro ett långt stycke upp-för densamma och sedan kasta upp årorna och lägga sig i stammen, för att, under det båten småningom gled utföre, betrakta himmelen, solen, molnen, flodspegeln och de vackra stränderna samt derunder drömma, ana och tänka. Här-under gjorde han en närmare bekantskap med sin inre verld, dess önsknings, dess förhoppningar, dess planer och före-

satser och han kallade äfven den älskade floden för en af sina inflytelserikaste lärare. Då man besinnar huru mycket de yttre omständigheterna under barndomens och ungdomens tidigare dagar i allmänhet hafva inflytande på de olika själsanlagens utveckling, blir det tydligt att denna sköna och imponerande natur mäktigt måtte hafva genomgripit den unges varma känsla och starka inbillningsgåfva. Också visade han sig under hela sitt lif ovanligt rikt utrustad med dessa förmögenheter. Det förefaller naturligt, att den stolta floden, med sina höga, skogbevuxna stränder och skummande vattenfall, eller det lugna, spegelklara, obegränsade hafvet måtte hafva fyllt hans inre barndomsverld med tusen skimrande, om än orediga bilder och aningar, och mäktigt hafva utbildat hans i ovanligt hög grad poetiska sinne. Man erinrar sig härvid så lätt de sanna orden af Tegnér:

»Ack, barnets himmel hänger full
Med lyror af det röda gull,
Och allt hvad mannen diktar sedan
Som hjeltar stort, som blommor smått,
I skönare gestalter gått
Förbi hans barndoms öga redan.»

Vårterminen 1806 vistades han för första gången i Upsala, och valde vid ej fyllda 16 år medicinen till sitt lefnadskall. Så mycket han genom umgänge med sina äldre bröders kamrater kunde blicka in i de icke medicinska studierna, sådana de då i Upsala idkades, förekommo de honom ytliga, utan djupare innehåll och utan syftning emot ett bestämdt mål samt syntes honom blott lofva personlig lärdom som flitens belöning. Deremot förekommo honom sjukhuset, anatomisalen och botaniska trädgården såsom vestibuler till den sanna naturvishetens tempel, der man kunde blifva invigd i de mysterier, ur hvilka vetenskapen hade att förklara lifvets och dödens sublimes gåtor. Emellertid tyckes den första bekantskapen med stadslifvet och en vidsträcktare umgängeskrets hafva föga behagat hans, vid landets och enslighetens otvungna lefnadssätt vanda sinne. Hösten derpå var han åter i sitt hem, förberedde sig på sin filosofiska præliminär-examen och vistades i en ostörd ensamhet, hvilket han tycktes lika mycket föredragit i sin ungdom som i sitt senare lif.

»En afton efter en vidlyftig utvandring,» här anför jag

åter hans egna ord i hans anteckningar om sin ungdom — »återvände jag längs efter den älskade Dalelfvens strand. Skymningen hade framskridit långt och var nära verkligt mörker. Himmelen var mulen och grå. En mild, men tung höstvind drog fram genom luften, lösryckte från löfträden en och annan af deras förbleknade prydnader och framkallade ifrån den tjocka och resliga furuskogen, som stod på andra sidan af elfven, detta enformiga, men fulltoniga och melankoliskt ljufva sus, som är eget för tallarnes kronor. Den krusade elfvens yta och de små vågorna voro liksom trötta af dagens mödor, hvälfde sig tungt och tycktes längta efter hvila. På afstånd hördes det egenartade, mäktiga, ehuru icke högljudda dån, som kommer från hafvet, då vådret der antingen lugnar sig eller förebådar storm. Mitt inre liknade nära nog min omgifning.

»Det var ej dag, det var ej natt,
Det väjde mellan båda.»

Under det jag så gick, försänkt i drömmar och aningsfulla tankar, väcktes jag hastigt af ett rop, som hemskt genombröt det högtidliga lugnet. Det var först sedan det förnyats, som jag märkte hvad det var. Det var en uf, som lät höra sig från djupet af skogen. Jag erinrade mig i detta ögonblick från Ödmanns »Flockar», dem jag flitigt läste, de poetiska österländningarnes benämning på denna fogel: 'klagoropets dotter'. Den är således tolk af det klagorop, som genombryter naturen, af det otillfredsställda begäret, af missnöjet med sig sjelf, sin varelse och sin ställning. Den första tanke, som dervid hos mig uppstod, var: hvad kan vara den inre meningen med denna naturens klagan? Icke kan den roflystna ufven vara en tolk af den innerliga längtan efter befrielse, förvandling och ny födelse, hvilken det tillhör människan att utföra på jorden, den »kreaturens suckan», hvarom apostelen Paulus talar, utom tvärtom uttrycker det den oförnöjda djuriska lystnaden, hungerqvalet och mordbegäret. Denna tankeföljd öfvergaf jag dock snart, ty ufvens rop hade på mig då icke en vidrig, utan en lockande verkan. Den förekom såsom en kallelse, hvilken lydde ungefär så här: »kom hit, du grubblande yngling, du söker bekantskap med naturens mysterier, men icke finner du dem i dagens sken och ibland människorna, utan här i skogens djupa mörker, dit människans eröfrande och, som hon sjelf

kallar det, adlande hand ännu icke inträngt, der dväljas de i en ännu af menniskor icke begripen mängd.» Jag fattades i mitt innersta af denna kallelse och anade att lifvets idé först kunde tydligt och klart framträda för forskarens blick, då, genom sjukdomens sjelfförstörelseprocess, förgängelsens makt öfver allt hvad menniskan kallar för sitt, blir fullständigt ådagalagd. Det växer vid grafvens brädd tvenne sköna blommor, som utgöra den högsta uppenbarelsen af lifvets heliga inre. Den ena är tillfrisknandet och den andra, det starka hopp, som i dödsstunden upplyfter menniskan öfver sig sjelf. — — I följd häraf måste medicinen, om man rätt uppfattar dess theoretiska betydelse, skattas som naturvetenskapens högsta forskningsart.» Dessa ufvens entoniga klagorop i Elfkarlebyskogen väckte sålunda i ynglingens själ en stark och mäktig aning, hvilken sedermera, utvecklad genom den mognade mannens studier, belyste hela hans åskådningfält, skänkte honom vetenskaplig originalitet och öfvergick slutligen till en så fast och fullständig öfvertygelse, att den under åldrens höst endast syntes hafva vunnit styrka med åren och icke heller upphörde förrän med hans hjertas sista slag.

Den begynnande vetenskapsmannen ställde sitt mål högt. »Det är förgäfvets,» sade han, »forskaren hoppas vinna den sanna vishetens krona, om han saknar insigt i lifvets heliga ursprung och dödens och sjukdomens fruktansvärda hemligheter.» Det var ej att undra öfver, om han till en början fann sjelfva läkarens yrke temligen motbjudande, i jemnförelse med den glänsande vädjoban, som öppnade sig för hans tankar — hade äfven hans känsliga hjerta ej sårats till blods vid anblicken af de menckliga krämpornas förkrossande öfvermakt. Han ansåg läkarkonsten såsom vetenskap böra arbeta sig ned till de djupt liggande rötter, ur hvilka den stora sjukdomsprocess framdrifves, som hemsöker tidsåldrar, folkslag, ja, släktet i sin helhet, men förbisåg ändå icke i längden det välsignelserika i läkarens kamp, jemväl mot den individuella sjukdomen. Bland sina tidigaste minnen i detta afseende, omtalar han ett uppträde, som åstadkom ett intryck för lifvet. Han blef nemligen under sina läroår vittne till hur en sedan sex år blind gumma återfick sin syn. Denna tilldragelse, som öppnar ett djupt perspectiv in

i Hwassers ungdomligt glödande själ, må anföras med hans egna, i all sin enkelhet färgrika ord.

»Jag och en kamrat,» säger han, »förde den gamla fram till Bjerkén och hon skälfde då som ett asplöf i alla lemmar. Sedan han sett på henne en stund med sina stora ögon, sade han med ett ovanligt mildt, nästan högtidligt uttryck i sin röst: 'Med Guds hjälp skall du återfå din syn'. Gumman sammanknäppte sina händer och skulle, om icke vi hållit henne uppe, fallit på knä inför honom, såsom inför Gud, och jag var nära på väg att falla ned vid hennes sida; ty så stor och nästan gudalik förekom han mig i detta ögonblick. Tvenne dagar derefter verkställde han starroperationen på henne och använde den svåra extraktionsmetoden, hvaruti han var en verklig och ovanlig mästare. Det var första gången jag såg honom med knifven i hand. Han såg icke ut som en fältskär, nej! som en hjelte. Hans stora, sköna, bruna ögon blixtrade af en ovanlig eld; hans starka, säkra hand syntes värdig att omedelbart gripa in i mörkrets makt; i hela hans väsen låg ett uttryck af höghet och ett innerligt medvetande af konstens höga betydelse. Före den sjunde veckans slut kunde den opererade läsa obehindradt i bok och utskrefs från lazarettet. Mitt lilla lärda högmod nedsjönk till jorden och jag fick en djup öfvertygelse om det stora och vördnadsbjudande äfven uti medicinens mest tekniska handling.»

Hwasser var ännu icke tjuguet år, då han eröfrat det medicinska mästarebrevet med vitsord, som berättigade honom till första hedersrummet vid instundande doktorspromotion. Hans ungdoms stolta plan, att med uppoffring af *alla* personliga önskningar och anspråk inviga sitt lif åt vetenskapen, led ett litet afbräck, då den unge mannen vid sidan af forskningens fixstjerna såg en annan uppgå, som lockat kallsinnigare naturer än hans ur de verldsomfattande företasernas kosa. Den kvinliga ömheten och hängifvenheten bestämde hans banas riktning och vägledde sedermera med sitt milda ljus hela hans framtid. Sjelfva vetenskapen hade allt skäl att deråt lyckönska sig. Ty från det ögonblick Hwasser bundit sitt öde vid en annans, blef han redan för sin utkomsts skuld hänvisad till medicinen äfven som utöfvande konst. Det var som fältläkare vid svenska krigshären i norra Tyskland, under den allmänna befrielsekampen

mot den sista store soldatkejsaren, som Hwasser fick ett rikt fält för iakttagelser, och de tvenne år hans lägerlif varade betraktade han som det verksammaste tidskiftet i sitt lif.

Redan i sin ungdom deltog Hwasser således i en strid, som med rätta kan kallas en verldsstrid, ty det var icke blott den yttre världens alla krafter i de mäktigaste furstar och nationer, som trädde upp mot hvarandra, utan äfven de djupast verkande krafterna i den inre världen, herrsklystnaden i dess mest gigantiska form, förtrycket, grymheten och hämndbegäret, och å andra sidan den varmaste fosterlandskänsla, religiös kärlek för mensklighetens sak, förtröstan, trohet och nit. Ehuruväl han icke deltog i denna strid på de fält, der krigaräran skär sina blodiga lagrar, utan i jemrens och sjukdomens mer obemärkta salar, der det tillhör läkaren att bekämpa det menskliga eländet, var det dock naturligt att hans lifliga, för allt stort öppna sinne med det varmaste intresse deltog i verldshändelsernas gång.

I Stralsund, der han första gången såg Carl Johan, hade dennes imponerande gestalt på honom gjort ett djupt intryck. Den svenske kronprinsen och Napoleon framstodo i hans inre, som personifikationer af de fiendtliga makter, hvilka nu stredo om världen. Han började genomskåda Napoleonvældets falska glans och förstod »att historien, ifall den skall kunna framtränga till de grundkrafter, som leda mensklighetens öden, måste lära sig skilja emellan Nemesis eller det ondas själf förstöring, som är mensklighetens stora sjukdomsprocess, och den omedelbara uppenbarelsen af Försynen själf, som deremot är dess verkliga helsa.» Han säger i ett bref: »Jag har sett våldet, kriget, eröfringsbegäret, förtrycket och uppröret gå fram genom tiden, men icke var der Gud. Icke trädde der fram den inre kraft, som är den verkligt bestämmande för mensklighetens både verksamhet och öden. Men jag har äfven sett tålmodet, hoppet och kärleken genom bryta förstöringens uppträden och huru de omedelbart utgått ur medvetandet om det Eviga, ur den fasta och starka tron på Gud och haft sin högsta och renaste form i dyrkan och lydriad. Här åter böjer jag mig såsom den israelitiska profeten och skyler såsom han mitt anlete, med den djupaste vördnad för den omedelbara uppenbarelsen af Gud och af den mensklighetens innersta grundkraft, ifrån hvilken ej allenast all förädling och allt, som förtjenar namn af godt,

kommer, utan äfven all den verkliga makt, hvarigenom memskligheten kan segra öfver verlden.»

Efter slutadt fälttåg återvände han i December 1814 till Upsala. Det var dock icke blott de under kriget afbrutna vetenskapliga studiernas starka intresse, som återförde honom efter hans första, på erfarenhet och inflytelser så rika utflygt i verlden, till den gamla universitetsstaden. Här verkade äfven en kraft, ömmare och ljufvare än vetenskapsens. Det var kärlekens lycka, som lockade honom hit, som här göt öfver honom sin förtrollning och fyllde hans inre med onämnbare känslor af motsatt art mot dem, som fostrats vid dånet af slagfältets kanoner eller fältsjukdomens jemmer. Det följande året var han åter i full verksamhet, afslutade den kirurgiska kursen i Stockholm och företog sedan som läkare hos en grefve Löwenhjem en utländsk resa. Våren 1817 utnämndes han vid 26 års ålder af kejsar Alexander till professor i Åbo och firade under högsommaren sin förening med sin trolofvade, Anna Charlotta Wadsberg, hvilken genom ädelhet och behag icke allenast beredde hans lefnadslycka och än mer utvecklade den ädla sidan af hans personlighet, utan äfven, som han plägade säga, blef en skyddsengel för hans vetenskapliga forskning.

I början af September 1817 lemnade Hwassser fäderneslandet, för att med sin brud öfverflytta till Finland. De voro båda unga och oerfarna. Den umgängeskrets, i hvilken hon hittills lefvat, hade varit temligen inskränkt. Han hade egentligen uppehållit sig vid universitetet och i fält, och hade inhemtat sin erfarenhet hufvudsakligen i studentkammaren och på sjukhuset. Af hvad man egentligen kallar verlden kände de båda knappt något. Båda voro de fattiga och i denna ställning flyttade de öfver till ett för dem alldeles fremmande land, der de ännu icke hade några vänner och der han skulle emottaga en befattning, som visserligen var stor och betydelserik, men hvilken han ännu i intet afseende kände sig vuxen. Men de voro rika i kärlek och hopp, och ungdomens glans med alla sina ljusa aningar och förhoppningar hvilade öfver deras framtid och upplyste det okända land, som skulle blifva deras hem.

De sår, ur hvilka det finska folket under 1808 års krig utgöt sin lifskraft i så ärorika, men fruktlösa strömmar, voro allt för djupa, för att den förlamande inflytelsen deraf icke

äfven skulle sträcka sig till landets förnämsta uppfostringsanstalt. I hvilket lägervall den medicinska undervisningen befann sig i Finland vid Hwassers ankomst dit, inses bäst af det enkla faktum, att den medicinska studentcorpsen vid landets enda universitet inskränkte sig till ett antal af några få personer. Hans närmaste uppgift blef således att för detta viktiga bildningsområde framkalla ungdomens kärlek och vetenskapsmannens aktning. En friare ställning för nitfull verksamhet kunde han ej begära och han hade skäl att känna sig tacksam mot det folk, som hade inkallat honom ibland ledarne af sin ungdoms högsta och ädlaste bildning. För att uppfylla denna sitt lifs bestämmelse, arbetade han och ansträngde alla de krafter, öfver hvilka hans af naturen ovanligt starka helsa hade att förfoga. Han sökte icke blott att fylla luckorna i sitt medicinska vetande, utan kompletterade äfven sin humanistiska bildning genom historiska och estetiska studier. Hans ekonomiska ställning var tryggad, och det husliga lifvets lycka göt sin fröjd öfver hans hvilas stunder. Så flöt hans lif under en följd af år. Lärjungarne, ökade till ett antal af 30, lifvades af sin lärares nit och skänkte honom de skönaste gåfvor, som den ena människan kan gifva den andra, kärlek och förtroende. Äfven yttre utmärkelser, som utan den inre tillfredsställelsen betyda föga eller intet, tillföll honom under denna tid.

Den akademiska lärarens kall är dock icke alltid så lätt, som man tilläfventyrs föreställer sig. »Bekymret sitter ofta på lärarestolen, och när timman är förbi, är dagens arbete därför icke slutadt.» Det var naturligt att hans på djupet gående, forskande ande, som ständigt sträfvade att uppfatta »tingens inre väsen, ej hvad de synas, men hvad de betyda,» icke kunde känna sig tillfredsställd blott med mängden af de kunskaper, han utifrån måste inhemta. Behovet af en dem alla ordnande och genomgripande princip växte med kunskapernas massa, hvilken äfven genom sin oordnade rikedom likasom bortskymde sitt väsentliga innehåll för hans allvarligt, men utan tillfredsställelse mediterande, tanke. Han synes vid denna tid sjelf hafva genomgått den tviflets inre skärseld, hvilkens nödvändighet för den verkligt vetenskapliga öfvertygelsens uppkomst han sedermera så lifligt framställde i sin skrift om *Mannens ynglingaålder*. För att bringa ljus i sin inre tankeverld började han långvariga filosofiska

studier. Men han rönte ej åsyftad verkan deraf. Hans yrkes mysterie stod framför honom i förfärlig obegriplighet och hans tro på möjligheten för människotanken att intränga deri hade nästan försvunnit. Då inträffade en sällsam händelse, hvilken han sjelf plågade berätta såsom en vändpunkt i sitt lifs utveckling. En dag, då han sitter vid sitt skrifbord, arbetande och grubblande som vanligt, inkommer hans hustru och underrättar honom, att en person, som såg något besynnerlig ut, stod der nere och ifrigt uttryckte sin önskan att tala med honom om, som det tycktes, någon särdeles vigtig affär. Då Hwasser nedskyndar, finner han en obekant ung man, hvilken med förvirrad uppsyn går emot honom och framräcker en biljett. Hwasser hinner knappt läsa dennes korta innehåll: »rättvisan räcker dig af min hand», förr än den fremmande med vilda åtbörder rusar emot honom och stöter honom för pannan med dragen värja. Vapnet slinter lyckligtvis och åstadkommer endast ett ytligare sår, men Hwasser, som står alldeles oberedd på stöten, faller och slår nacken mot stengolfvet. Döfvad af detta slag, lyftes han i en säng, hvilken han sedan under flera veckors tid ej kunde lemna. Föreställningen att hafva varit utsatt för lönnmordsförsök i ett land, der han af så många skäl ansett sig värderad och älskad, plågade hans känsliga sinne, under det att en svår och ihållande smärta i bakhufvudet och nacken förjagade sömnens hvila från hans läger.

Snart fick han dock veta, att den okände, som gjort mordförsöket, var en olycklig, sinnessjuk student, hvilken bland annat led af den fixa föreställningen, att Hwasser vore mensklighetens stora fiende och att det således vore en god gerning att skaffa honom ur vägen. Denna upplysning innehöll alltså en förklaring äfven på den omnämnda biljettens eljest dunkla innehåll. Emellertid började Hwasser att för den starka smärtan intaga opium. Hos honom inskränkte sig den narkotiska verkan af detta läkemedel till en lindring af plågan under det den domngifvande verkan alldeles uteblef och ersattes af en lifligt stimulerande inverkan, icke blott, såsom hos österlandets opiophager, inom känslans och inbillningens områden, utan äfven inom sjelfva omdömesförmågan. Alla hans föreställningar framträdde med en sådan liflighet och klarhet, att han sade sig aldrig hafva varit så vaken, som under bruket af opium.

En afton, då han under den föregående dagen mer än vanligt grubblat på lösningen af sjukdomens och förgängelsens gåta, blefvo alla hans föreställningar på en gång utomordentligt klara, och en tanke uppstod inom honom, som blef nyckeln till hans system och utgångspunkten till alla hans theoretiska studier. Den stund, då denna nya tanke föddes i hans själ och såsom en blixtnöje genombröt den tviflets skymning, hvilken under årtal omtöcknat hans inre verld, erkände han med tacksamhet såsom en bland de saligaste han genomlevvat. Huru han i öfrigt uppfattade denna vändpunkt i sitt inre lif röjer sig bäst af följande bref:

»Jag har sagt att min vetenskapliga åsigt, konsekvent utvecklad i alla dessa riktningar, är originell. Detta är icke skryt, utan blott och bart bekännelse. Jag vet genom erfarenhet att den är utvecklad ur mitt eget inre och icke inhemtad utifrån, samt känner dessutom sannerligen icke hvar den står att hemta. Den är helt och hållet min, och den har så genomträngt hela min andliga varelse, att den herrskar deröfver i alla dess vrår och vinklar. Jag eger numera icke henne, utan hon eger mig.

»Geijer säger om sig sjelf, att han i sin ungdom saknade hos sitt andliga sträfvande bestämd inre riktning, men hade i stället en receptivitet utan gräns. Med mig har det förhållit sig alldeles tvärtom. Min receptivitet har alltid varit inskränkt, och beroende af den öfvertygelse, som inifrån utvecklade sig. Jag har af andra knappt kunnat lära mig annat än historiska och empiriska data*). Tankar och begrepp måste deremot hos mig uppkomma genom ett spekulatift arbete.

»Jag har läst mycket, men någon verklig erudition har jag dock icke förvärfvat. Detta erkänner jag såsom verklig brist, men jag sörjer ej deröfver, emedan jag funnit stor erudition oftare förenad med tankens omyndighet än med dess frihet. Dock var det i min ungdom en man, som imponerade på mig och var min verkliga lärare, och denne var Reil. Så skiljaktig den åsigt, som sedermera hos mig utvecklade sig, är från hans, bär jag dock för hans namn en sonlig vördnad, och jag tackar honom, emedan det var hos honom, som min tanke i sitt första utvecklingsstadium fann skygd och stöd mot inflytelsen af den ensidiga dyna-

*) Empirisk = som grundar sig uteslutande på erfarenhet.

mien*), som då åtminstone i norden beherrskade medicinens teori. Utgående ifrån den af Reil hemtade idéen om kraftens materiella ursprung, uppkom hos mig tidigt assimilationens begrepp och detta herrskade länge öfver min tankegång. Jag utvecklade det så långt jag förmådde, men jag fann alltmer, att det icke kunde innehålla det positiva i lifsprocessen. Ifrån det jag fann detta och tilldess jag kom till klar insigt uti detta begrepps blott negativa betydelse, var det mörkt och oredigt i mitt inre. Jag studerade då Hegels logik och samtalande deröfver med en vän, men derigenom blef jag ej klarare. Början af en friare utveckling i mina åsichter och min inre öfvertygelses seger öfver det materialismens grundbegrepp, som så länge beherrskat mina tankar skedde hastigt. Min nya tills nu under fortgående utveckling fortfarande öfvertygelse bröt fram uti mitt medvetande genom uppfinningen af ett ord. Jag kände djupt sanningen af Tegnér's yttrande: »Med tanken ordet föds på mannens läppar». Tecknet till tankens fullständiga mognad är, att han kan uttala sig i ord. Det var under en genomvakad natt, som jag fann detta ord, hvarigenom min länge blott i aningens morgondimma lefvande tanke antog en bestämd, åskådlig form. Med större fröjd omfamnar icke en mor sitt nyfödda barn, än jag betraktade min befriade tankekrafts första foster. Detta ord var *sjelfförstöring* eller *sjukdom är sjelfförstöring*, och det sjukdomens begrepp, som innehålles deruti, utgör sannerligen kärnan af allt hvad jag kan säga mig verkligen veta. Detta begrepp sönderslet den förlåt, som dittills inom min tankes verld hade utestängt mig ifrån åskådningen af lifvets sanna idé. Alla de begreppsbestämningar, som yrka varelsens positivitet såsom sjelfbestämning, sjelfalstring m. m. förlorade för mig all gällande kraft, ty sjelfförstörelsen begrepp innehåller, att, när den timliga varelsen bestämmer sig sjelf, bestämmer den sin undergång. Då först började det blifva reda och ordning i det egentliga fältet för mina vetenskapliga betraktelser, sjukdomens förfärliga gebiet, och jag uppfattade bättre än förr den djupa hippokratiska regeln, att läkaren skall vara naturens eller lifvets *tjenare* och ej dess *herre*.

*) Den åsigt hos vissa naturfilosofier, enligt hvilken materien uppkommer genom samverkan af attraktions- och repulsionskrafterna inom naturen.

»De djupa lidanden, som hvarje utvidgning af mina kunskaper om sjukdomsprocessens mångfaldiga former förorsakat mig blefvo nu lindrigare, emedan all förvexling af lifvets och sjukdomens fenomen hade upphört. I följd af en sådan bestämning är icke allenast den individuella lifsprocessens kroppsliga sida underkastad sjukdomens makt, utan äfven den psykiska, samt slägtet sjelft i sin helhet, folkstammarna, nationerna, massorna m. m. icke blott inom det kroppsliga området af deras lif, utan inom det andliga. Genom tillämpningen af sjukdomens begrepp skulle således, såsom jag föreställde mig, ett nytt sätt att betrakta historien uppkomma, som måste blifva både sannare, djupare och rättvisare än det hittills använda. Äfven till religionsmysteriernas lära om synd, syndafall och syndastraff vågade jag utsträcka tillämpningen af sjukdomens begrepp och trodde mig derigenom finna både deras förklaring och bekräftelse. Läkarekonstens bestämmelse fick härigenom för mig en höghet och storhet, som verkligen förtjuste mig, och min forskningskraft lifvades af ett stort och rikt hopp.»

I samma mån som hans egen vetenskapliga öfvertygelse utbildades, ökades naturligtvis äfven hans förmåga och inflytande som akademisk lärare. Hans anseende såsom sådan var särdeles stort, såväl inom som utom det finska universitetet. För hans blickar låg nu öppen en bana, som var ganska löftesrik och på hvilken han ännu under sina senare år ofta tänkte med saknad. Han hade nemligen omedelbart framför sig det stora problemet att göra den medicinska fakulteten i Helsingfors, dit universitetet då redan var flyttadt, till den förnämsta medicinska uppfostringsanstalten i hela den ryska monarkien.

För detta mål funnos väl hinder, men de hade måhända icke varit öfvervinnerliga för hans starka och trogna vilja. Hwasser ingick nu i sitt fyrationde år, »stod på höjden af sin lefnads branter», och innehade en plats, på hvilken han mer än på någon annan syntes kunna verka för sitt lifs käraste uppgift, nemligen utvecklingen af medicinen till en mäktig och genomgripande bildningskraft.

Men då han vände sina blickar vesterut till den älskade fosterjorden, fick han andra ämnen för sin eftertanke. Han hyste redan då den åsigten, att Sverige hade bestämmelsen att blifva Nordens egentliga kulturstat, centralorganet för

Nordens fredliga utveckling och högre bildning och att, om denna bestämmelse icke uppfylldes, dess fortfarande politiska bestånd knappt kunde vara at hoppas. Han fann sig i denna öfvertygelse ega på Sveriges thron en upphöjd själsfrände och det var detta, som hos honom närde den nästan mystiska tillgifvenhet för Carl Johan, hvaraf i synnerhet hans senaste lefnadsår voro utmärkta.

Till följd af denna åsigt om hans fosterlands bestämmelse och hans öfvertygelse om vetenskapernas inre nödvändiga sammanhang, var det naturligt, att han icke utan den bittraste smärta kunde förnimma, att man i Sverige företog sig att försätta den högre bildningens gemensamhet i upplösningstillstånd och ville utföra raka motsatsen till hvad han tänkte realisera i Finland. Han skref då sin värdiga anonyma bok om Carolinska institutet 1829.

Hwasser beslöt att återvända till fäderneslandet. En af hans trognaste vänner sökte på allt sätt att afråda från detta beslut och erinrade bland annat derom, »att ingen är profet i sitt eget land». Hwasser svarade med den fasta öfvertygelse och den starka tro på det rättas seger, som i så ovanligt hög grad utmärkte honom: »För mitt land skola mina krafter offras; jag offerar allt, min trygga ställning och kanske min familjs utkomst, men Herren välsignar hvarje sannt offer och jag kan gå i döden för kärleken till Sverige och svenskarne.» Vännen svarade: »Jag vördar ditt tänkesätt men beder, att, om striden blir hård, du låter trycka dina skrifter i Tyskland, så blir framgången mera viss, ty i de flesta länder är utländsk reputation den säkraste vägen.» »Jag vill icke,» svarade Hwasser, »lära Sverige att krypa för utländningen. Det skall värdera hvad det eger inom sig. Jag går med Gud, står eller faller i Honom, öfvertygad om, att Hans verk genom mig förr eller senare går framåt. Kan jag blott uppväcka två eller tre trogna, så hafva de löftet om segren.»

Nu sökte Hwasser den lediga professionen i theoretisk och praktisk medicin vid Upsala universitet, till hvilken befattning han utnämndes den dag han fyllde sitt fyratioende år. Han lemnade Finland och kastade derigenom ifrån sig, som han sjelf en gång yttrade, det som dittills utgjort hans lefnads skönaste dröm, hans mannaålders hoppfullaste tanke, samt derjemte mycket annat, som af människan i allmänhet

plägar värderas, såsom en tryggad utkomst, medborgerlig aktning, lärjungars varma tillgifvenhet, samt en ovanligt stark och trofast vänskap hos några enskilda personer. Men uppoffringens ögonblick höra till de skönaste i lifvet. Han vände tillbaka till fäderneslandet och påklädde sig der en stridsrustning, som han först under sina sista år fick aflägga.

Det yttre af denna strid, i hvilken han för universitetets bestånd under så många år kämpade oupphörligt och ensam, är för många bekant, men hans inre erfarenhet deraf blott känd af några få. Sorgen och harmen sköflade hans förhoppningar, många af dem vissnade bort, liksom blommor i sommarens rosengårdar, när jernmatten deröfver viftar sin dödande vinge. Hans fosterlandskärlek förvandlades liksom all kärlek, hvilken ej näres af aktning och hopp, till en tärande låga. Äfven hans kroppsliga helsa började lida. Detta allt oaktadt var han under denna tid oafbrutet verksam, icke blott som akademisk lärare, utan äfven såsom skriftställare. Nu stiftade han äfven denna förening mellan medicinska fakultetens lärare och lärjungar, som blef ett bland de medel, hvarigenom han så kraftigt inverkade på de studerandes sedliga lyftning. Hans inflytande på sina lärjungar hade sin grund icke blott i den prestige snillet alltid eger, utan i lika hög grad i hans älskvärda personlighet. Han icke blott hänförde de unga från kathedern, genom sitt fria, af öfvertygelsens värma lifvade, ofta genialiska föredrag, utan skänkte äfven genom sitt personliga deltagande i deras sällskapsglädje åt denna en ädlare hållning. Ett bevis på att lärjungarnes kärlek till Hwasser icke var blott en öfvergående hänförelse af den ungdomliga känslan, är följande händelse. Då hans ekonomiska ställning, till följe af hans flyttning från Finland och andra omständigheter, blef så bekymmersam, att han var nära att nödgas skilja sig från sitt dyrbara, under många år samlade bibliotek, förenade sig en mängd af Sveriges praktiserande läkare, hans forna lärjungar, och återskänkte honom denna hans mest älskade tillhörighet. I det bref, hvori han uttryckte sin tacksamhet för detta vackra bevis på deras fortfarande tillgifvenhet, omtalar han en ljuspunkt i detta eljest dystra skifte af sin lefnad:

»Såsom I måhända erinren eder,» säger han i detta bref, »var jag sjuklig i sju år, från 1834 till 1841. Jag vill der-

för berättat eder huru jag blef frisk. 1840 var för mig ett särdeles dystert år. Åtskilligt hade då inträffat, som förmodde mig att tro, det ändamålet med min återflyttning till fäderneslandet var alldeles förfeladt. Om hösten förvärrades min sjukdom. Jag kände dödens hot i mina andtrutna lungor och jag skulle helsat honom välkommen, om ej min hustru hade hos mig ännu uppehållit lifvets kärlek och hopp. Jag måste begära förordnande för Glas att sköta sjukhuset och höll mina föreläsningar hemma. På våren 1841 blef jag något bättre; jag skref mitt långa promotionsprogram, hvars inre fördolda mening är en afskedshelsning till den medicinska fakulteten och dess minnen. Jag gick promotionsdagen upp i kyrkan, mycket matt och fruktande att ej kunna hålla ut med akten. Då jag kom upp i kathedern mötte mig en syn, som var stor och oväntad, och jag vet mig aldrig hafva sett något, som för min känsla varit på en gång så genomgripande och så upplyftande. Domkyrkan var uppfylld med människor, som syntes mig andaktsfulla; orgelns toner brusade deröfver och de unga licentiaterna, hvilka närmast omgäfvade mig, hade i sina ansikten ett gemensamt skönt och ädelt uttryck. Jag tyckte mig förnimma det från deras innersta frambrytande löftet om trohet i lifvets tjänst. För första, måhända för enda gången, kände jag mig verkligen tryckt intill mitt fäderneslands moderliga hjerta. De gamla, redan vissnade förhoppningarne utvecklade, liksom genom ett trollslag, åter friska, gröna blad. Mitt bröst andades åter fritt och djupt. Mattheten, som i så många år haft sin tunga, förslappande hand liggande öfver min varelses känsloträngar, vek ifrån mig och jag kände ett nytt lif, den återfådda helsans väldiga kraft, pulsera i mina ådror. Det var en salig stund. Jag gick ned från kathedern frisk, och min sjuklighet återkom ej mer. Men hvad följer väl af allt detta? Jo, att jag tackar mina lärjungar för räddningen af mitt lif.»

Jemte sina omfattande studier och sin tränga författarverksamhet inom medicinen egnade Hwasser ett varmt intresse åt de stora frågor, som rörde sig inom den europeiska kulturens öfriga områden. I dessa ämnen utvecklade han sina tankar med en snillets glöd och ett sanningsnitets djupa allvar, hvilka ovilkorligen måste hänföra och med vördnad fylla en hvar, som nitälskar för det godas och sannas seger på jor-

den. Han kände sig uppmanad att deltaga i striderna mot »köttets evangelium» eller den åsigt, som inom Tyskland fiendtligt uppträdde mot familjelivets helgd och djupt upprörde sinnena. Mot denna åsigt uppträdde han med sin skrift »*Om äktenskapets*». I ett vackert, upphöjdt språk har han här tecknat kärlekens och äktenskapets djupa betydelse för samhället och det sedliga lifvet. På samma gång denna skrift röjer författarens religiösa karakter och personliga erfarenhet af ett sannt och lyckligt äktenskap, torde den äfven utgöra det enda försök inom vår litteratur till en vetenskaplig bestämning af äktenskapets begrepp. Med varmt intresse omfattade han ungdomens betydelse för menskligheten. Måhända har ingen med större sanning uppfattat mannens ynglingautveckling eller framställt ungdomens betydelsefulla rol i vår samtid, än han genom de lärorika skrifterna om *Mannens ynglingaålder* och *Vår tids ungdom*.

Ehuru Hwassers arbete öfvervägande var theoretiskt, var han äfven, särdeles i Finland, verksam som praktisk läkare. Härvid utmärkte han sig ej mindre genom skickligt användande af vetenskapliga regler än genom ögonblickets träffande ingifvelse. Läkarens handling innehåller än i dag en mystèr, som endast delvis kan förklaras och underläggas begreppets värde. »Ännu i dag,» säger Franzén, »är Apollo, icke blott skaldernas, utan äfven läkarnes gud. I de viktigaste och mest grannliga fall behöfves vid sjuksängen denna snabba och träffande blick af snillet, af omdömes- och inbillningskraften i förening, denna underbara gåfva att se in i det förborgade. Dessa egenskaper, ehuru de nödvändigt förutsätta lärdom och erfarenhet, kunna icke genom dem allena frambringas, utan leda sitt ursprung från samma källa, som de lyckligaste skapelser af den bildande konsten.» Fäster man sig åter vid de grundkrafter, som böra bestämma den praktiske läkarens handlingar, nemligen försigtighet, djerfhet och barmhertighet, så egde Hwasser i synnerhet den senare i hög grad. Genom utöfvande af denna dygd bragte han sig sjelf mer än en gång i ekonomisk förlägenhet. Dock kunde han härvid trösta sig med Boerhaaves ord: »Ingen belönar läkaren så mycket som den fattige, ty för honom betalar Gud.»

Hwassers personlighet var i hög grad tilldragande. De varma, kärleksrikt strålande ögonen, det hjertegoda, fina le-

endet, vunno alla, som kommo i närmare beröring med honom. Ehuru hans samtal vittnade om en alldeles ovanlig beläsenhet och lärdom, samt om en djup erfarenhet af lifvet, erhöillo de dock sitt öfvervägande intresse genom hans egen snillrika originalitet, hvilken åt hans yttranden gaf en omisskännelig prägel. Hans samtal lifvades genom ständigt vexlande själsrörelser af känslans värma, inbillningens flygt och öfvertygelsens djup. Trohet och fasthet i karakteren voro hos Hwasser särdeles utmärkande drag. Han vacklade aldrig i sin öfvertygelse och skydde ej heller någonsin att uttala den osminkadt och öppet. En djup kärlek till mensklighetens högsta intressen glödde ständigt i hans själ, och förnam han en handling eller ett yttrande, som syntes honom strida mot dessa högre intressen, brusade hans känsla hastigt upp med en ovanlig liflighet. Orden kunde då stundom falla hårdt och mången deraf blifva sårad, men af dylika öfverilningar led dock ingen högre än hans eget kärleksfulla hjerta.

Hans efterträdare i Svenska Akademien *) yttrar om honom i sitt inträdestal:

»I Hwassers samtalston låg något trohjärtadt buttert. I början sipprade hans tal fram sparsamt och trögt, men kunde sedermera flyta som ett ur hårda klippan frambrytande källvatten, icke sällan belyst af strålar från inbillningskraftens färgspel. Ja, kom det rätt i farten, så kunde det genom tillflöden från hans rika beläsenhet från den Heliga Skrifts, filosofiens, historiens, mythologiens, poesiens och naturkunskapernas områden pressas ihop till en stråle, som, likt ett springvatten, rusade i höjden och nedföll i glittrande stänk åt alla sidor. I de stunder, då något låg honom viktigt om hjertat, talade han gerna ensam och var icke mycket böjd att låna sitt öra åt hvad andra hade att anföra. Han framledde då oafbrutet sin tankekedja; och, sedan han med den banat sig väg öfver jorden, kunde fantasien föra honom genom verldsrymden — och aningen utanför tiden och rummet — då hans föreställningar rörde sig i en storartad rytm, på hvilken man kände närvaron af både siaren och skalden. Vältaligast, men aldrig ordrik, var han inför dödens och förgängelsens skakande verklighet, och flera af hans lärjungar förklara, att de vid sjuk- och dödssångar emottagit de

*) Strandberg.

starkaste intrycken af denna ovanliga ande, medan han aflade sin bekännelse om sjukdomens och tillfriskningens eller dödens underbara hemligheter.»

I föreläsningrummet omgafs Hwasser af en lifligt deltagande åhörarekrets. Äldre män af mogen lärdom, skarp-sinnighet och snillegåfvor kunde derstädes taga plats och låta sig af denna lärostolens siare ryckas med under hans tankes säkra gång och hans ingifvelses dristiga flygt. Till och med det kön, som vid en sjuksäng är tålmodet i skepnad af en svag dödlig med en engels styrka, fruktade icke att träda öfver tröskeln till sjukdomsforskarens lärosal. Och utan behållning gick ingen derifrån. Hvad den i saken mindre bevandrade genom bristande förkunskaper gick miste om af den stränga vetenskapens innehåll ersattes på sätt och vis af framglimtande utsigter öfver andra tankeområden, samt af den ethiska glöd, som genomträngde föredraget och oemotståndligt meddelade sig åt åhöraren. Ty sedlig hänförelse lågade i talarens ord, likasom i hans hjerta; sjelfva hans yttre blef deraf liksom förklaradt; »det syntes på hans anletes sken, att han hade talat med Gud.»

Den, som haft den lyckan att se Hwasser i hans hem, kan ej glömma hur vänlig, hjertlig och meddelsam han der kom sina vänner till mötes. Han lemnade då den kära studerkammaren och kom in i det treffiga, af blommor och målningar prydda, förmaket. Der satte han sig ej ogera ned och samtalade med fruntimren, så innehållsrikt, så själslyftande, att han liksom framlockade deras inres slutna blomsterknoppar och lät ett klart solsken falla öfver deras lif. Större utsigter öppnade sig, lifvet fick en högre betydelse, hvardagspligterna adlades, då man hörde honom. Ibland gick han efter en bok och uppläste med strålande ögon någon tanke, som syntes honom sann och gripande, eller någon vacker scen ur en roman. När dessa lifliga ögon fylldes af tårar, blefvo de verkligen sköna, hans språk, som hans utseende, undergick en förvandling, han talade poesi, hans själ blickade fram med öfverjordiskt ljus. Hans hustru såg i sådana ögonblick på honom med stilla beundran, som på en profet; hon var tyst, men hennes tårade ögon røjde hur lycklig hon var. Huru harmades man icke då, om någon kom och störde honom; om han måste lemna dessa tankens ljusa höjder, för att nedstiga till något praktiskt be-

styr. Då förändrades uttrycket i hans ansigte, som ett landskap när solen ej mer belyser det, och han talade åter prosa som vi andra. Så rik på tankar gick man sällan hem, som då man gästade Hwassers boning. Äfven då han blifvit ensam, då döden beröfvat honom hans älskvärda Charlotte, såg han gerna några qvinliga vänner; *hon* hade ju gifvit honom en upphöjd åsigt af hela hennes kön.

Mot de skalder, som missbruka sina gåfvor och icke äro det heligas tjenare var Hwasser omutligt sträng. I sin skrift om äktenskapet anfaller han Goethes roman *Valfrändskaperna*, der sedliga förhållanden hemfalla under den tvingande makten af en naturprocess. Icke mildare bedömde han Aristosto, Rousseau, Wieland, Byron och andra. Otvifvelaktigt hade han rätt ur *sin* synpunkt.

Det berättas att en af Hwassers bekanta en dag besökte honom och i hans rum med någon förvåning fann porträtterna af Byron, Goethe och Rousseau. Hans gäst frågade, hvarför han just valt *dessa* författare, då man trodde sig veta att han ej fullkomligt gillade dem. »Jag har dem i mitt rum,» svarade Hwasser, »derför att de gifva mig en varnande framställning af djefvulen, verlden och vårt eget kött.» Svaret var öfverraskande af den, som dyrkade snillet.

Hwasser älskade Jean Paul, som haft stort inflytande på honom, men drogs ännu oemotståndligare till Walter Scott. Han beundrade, ej blott denne förf:s underbara fantasirikedom och klara åskådlighet, utan i ännu högre grad den sedliga renhet och den skarpa blick för det gemensamt menliga, som utmärka hans skrifter. Hwassers kärlek till den store skotten har värtaliga intyg i tvenne uti handskrift efterlemnade utförliga redogörelser för ett par af dennes betydelsefullaste verk: *Ivanhoe* och *Bruden af Lammermoor*. De ådagalägga en högst ovanlig förmåga att se den episka poesien in i själen och en märkvärdig klarhet i uppfattningen af de inre och yttre villkoren för dess uppenbarelse.

Bland mitt lifs skönaste stunder måste jag räkna dem, när min mor, tillfrisknande från en svår sjukdom, ännu mottog de lifvande besöken af sin läkare. Jag satt då gerna på en pall vid Hwassers fötter, såg än på hans af snille och godhet lysande ögon, än på min mor, som, glad att höra honom, fick ett skimmer af nyvunnen helsa öfver sitt kära, bleka ansigte. Hur hänförande talade han ej då! Hvilka

taflor upprullade han ej, rikt färglagda af hans glödande fantasi! Med entusiasm tydde han en dag för oss profeten Daniel. När konung Nebucadnezar haft den märkvärdiga drömmen om världens förestående öden, sade profeten: »Gud har skickat dig denna dröm, på det du må din hjertas tankar veta få». »Ja,» fortfor Hwasser, »Gud har också skänkt människorna poesiens sköna dröm, på det de må lära känna sina hjertas tankar. Skalderna hafva således bestämmelsen att vara förkunnare af mensklighetens innersta lif, men om de glömma detta och använda sin skaldegåfva blott till återspjgling af den yttre verlden blifva de falska profeter, mörkrets i stället för ljusets organer».

Under de senare åren af sin lefnad drog sig Hwasser allt mer tillbaka från sällskapslifvet och sysselsatte sig, snart sagdt dygnet om, med studier och författareskap. Under ett sådant träget, aldrig tröttnande arbete sänkte sig så småningom hans lefnadssol till en fridfull afton. Men före sin nedgång skulle den dock skymmas af ett dystert moln, som mer än något annat förmörkade det sista skiftet af hans lif. Den trogna maka, som förljufvat hans lyckas stunder och varit hans tröst under mödans dagar, öfvergick redan flera år före honom genom döden till ett bättre lif. Några år senare (1855) erhöill han afsked från sin lärarebefattning, efter att hafva som professor i 38 år med utmärkelse innehaft den akademiska kathedern. Hans kroppsliga krafter voro under ålderdomen i ett ständigt aftagande, men till själen åldrades han föga. De åsigter, hvilka han redan i sin ungdom svurit kärlek och trohet, omfattade han ännu på grafvens brädd med ynglingens liflighet och var dem trogen i döden.

Kort efter förlusten af sin maka skref han några ord, som tydligt måla hans personlighet:

»Jag har sett lärkan,» säger han, »såväl henne sjelf, som hennes själsfrände bland människorna, med sina lifliga vingslag uppstiga mot skyn och i qvittrande toner uttala lifvets svallande fröjd. Men icke har jag kunnat likna henne. Icke blott derföre att jag saknat hennes vingars vighet och hennes stämmas klang, utan äfven derföre att det närvarandes njutning aldrig förmått skänka mig verklig glädje. Det är deremot hoppets och aningens längtan, som alltid varit och är min själs starkaste spännkraft. Jag skulle derför velat

likna örnen, som, enligt Horatii vackra yttrande, föraktar stoftet, då han, genomträngd af ljusets längtan, uppflyfter sig på sina flyende vingar och stiger mot solen. Men denna åsigt af örnens höga flygt är en fabel och en förvillelse. Det är ej af kärlek till ljuset, som örnen uppstiger till luftens högre rymder, utan för att derifrån så mycket säkrare kunna spana efter rof, och det är derföre som grekernas finare takt, i mythologiska föreställningar, gjorde honom icke till solens följeslagare, utan till dundergudens, som har den dödande blixten i sin hand. De sällade honom således till naturens förstöringskrafter, och i detta afseende har jag icke, och vill ej heller någonsin hafva något gemensamt med örnen och hans anhang. Men ljuset har jag hela min lefnad igenom älskat med en verkligt ren kärlek. Om äfven min tankes vingar varit för svaga att lyfta mig särdeles högt och derigenom bereda mig ett vidsträcktare både kunskaps- och verkningsfält, har dock mitt sträfvande uppåt varit allvarligt och ihärdigt, och ifrån den del af världen, jag förmått öfverskåda, hafva de skuggor, som förmörka det heligas uppenbarelse, flytt bort. En likhet har jag dock med örnen. Såsom han, saknar jag nemligen sångens och talets gåfva. Jag har aldrig haft förmåga att uttala mina tankar så, att människorna lyssnat dertill och förstått mig. Derföre är jag, såsom för människor synes, isynnerhet nu på mina gamla dagar, endast en broder åt min gamla ungdomsvän, ufven vid Dalelfvens strand. Jag sitter dock icke såsom han i skogen, utan i tårarnes och jemrens töckenhöljda dal, eller, för att bilden må vara så mycket mer träffande, i människoverkens förstörda stad; ty i förstörda slott och städer bygga ufvarne i Orienten helst sina nästen. Jag vågar dock hoppas, att det någon gång skall hända mig, hvad som i min ungdom hände ufven i Elfkarlebyskogen, att mitt rop måtte höras af någon grubblande, efter lösningen af lifvets gåta längtande yngling, som deraf förmås att besöka sorgens och jemrens dal, icke för att der gräfva efter skatter och timlig lycka, eller blott för att kämpa med det menskliga eländets öfverlägsna makt, utan hufvudsakligen för att komma till åskådning af lifvets verkliga uppenbarelse, emedan det är der, som den timliga världens förlåt remnar. Om detta hopp icke blott nu utan framdeles efter min död går i fullbordan, har jag icke lefvat förgäfves.»

Våren 1860 insjuknade Hwasser och vårdades under sin sista sjukdom ömt af sin fosterdotter och af en ung läkare. Då och då fick en vän besöka honom. Hans hjerta var till det sista lika varmt för allt hvad han älskat och med lugn gick han döden till mötes, i längtan att finna svar på sin andes frågor. Den 11 Maj lärde han känna dödens och det nya lifvets heliga hemlighet.

En skön vårdag, den 17 Maj 1860, begrafdes Hwasser på Upsala kyrkogård, vid sidan af sin Charlotte. Den ungdom, som han så högt älskat, slöt sig till de sörjandes tåg; — de hade alla förlorat en faderlig vän. Jordfästningen för rättades af en bland den afidnes vänner, som höll ett varmt, gripande tal med ingångsspråk: »Jag stod efter visheten med allvar; hon och jag voro ett hjerta af begynnelsen, och jag fann henne ren; därför varder jag icke förkastad.» Sånge vid grafven ljud stark och segrande, som då ett odödligt hopp genombryter smärtan. Ett stilla majregn hade nyss fallit och de sista strålarne af den nedgående solen speglade sig i glittrande droppar och tårfulla blickar. Allt tycktes hviska att den ädles minne fortlefver i välsignelse*).

(Forts.)

XXIII. HVARFÖR?

Säg mig, hvarför du ej gömmer
 Uti ord, hvad hjertat drömmar,
 Hvarför får ej något öra
 Dina drömmars hviskning höra?

Men hon svarte: — de ha vingar,
 Drömmar fly, då ordet klingar,
 Fly, som skygg en fogelskara
 Flyr för fogelfångarns snara.

W—a N—m.

*) Såsom källor till denna uppsats hafva begagnats dels Hwassers egna anteckningar, dels ett af Hr Prof. Hedenius i läkarföreningen hållet tal öfver Israel Hwasser.

XXIV. EGNA VINGAR.

Fogeln fäste tog på qvisten,
 Men den qvisten var för vek,
 Fogeln valde då en annan;
 Också denna fogeln svek,
 Fogeln höjde sig på egna
 Vingar, och de buro den,
 Buro den med egen styrka
 Gladt och lätt mot himmelen.

W—a N—m.

XXV. EFTER REGNET.

Ack, hur skönt! det slutat regna,
 Solen ger sin afskedskyss.
 All naturen tycks sig fägna,
 Lik ett barn som gråtit nyss.

Qvällen klar och blåögd blänker,
 Breder ut sin slöjas gull,
 Rikt juvel och perlor skänker
 Jorden, af Guds godhet full.

Hvilken doft med luften blandas,
 Ack, den mig till hjertat går!
 Blott violen så kan andas
 Men — det är ej mera vår.

Se ej kring, slå ögat neder,
 Lilla mossan, blyg och arm,
 Tyst sin kärleks mantel breder
 Öfver klippans kalla barm.

När de strida tårar falla
 Bönens suck än tröst kan ge.
 För de hårda, för de kalla
 Ödmjukheten blott kan be.

Ande, gömd i skogen svala,
 Suck ur klippans hårda bröst,
 Sjelfva stenen måste tala,
 Och du blef den bundnas röst.

T. K.

XXVI. VÅR LEKTYR.

(*Miss Braddon och George Eliot* *).

3.

Miss Braddon har länge inkräktat romanbibliotheker och tidningsspalter med sin frikostiga pennas alster. Vi äro öfvertygade, att den klass af romanläsare, på hvilken vi syftade i en not i föregående uppsats, med begärlighet mottager hvarje nytt arbete af hennes hand. Mången, som blott af såkallade »puffar» känner förf., skall kanske äfven häpna öfver det omdöme vi här afgifva öfver hennes arbeten. Men, dels den omständigheten att vi ej låta opinionen för dagen inverka på vårt omdöme; dels ock öfvertygelsen, att vår uppfattning delas af mången, ger oss mod att lugnt uttala den, på samma gång vi genom förf. sjelf skola söka motivera den, i det vi i korthet gå att redogöra för ett af Miss Braddons arbeten. Vi ha dertill valt »*Lady Audley's hemlighet*,» ett arbete, som i sanning kan tjena såsom en profkarta på de afvägar, hvartill en författare kan ledas vid behandlingen af händelseromanen. Dess innehåll är i korthet följande:

Den unga hustrun till en dragonofficer, George Talboys, har blifvit öfvergifven af sin man, emedan denne, i förtviflan att ej kunna bereda henne det lysande lif hon eftersträfvat, svurit att i Australien söka guld och lycka åt dem båda. I samråd med sin far, en gammal och genom dryckenskap afsigkommen militär, döljer hustrun sitt giftermål, antager ett annat namn, och, lemnande sin lille son i morfadrens vård, tager hon sjelf plats som guvernant.

Genom sin skönhet fångslar hon en äldre, högsinnad och rik ädling, som i sitt första gifte har en nu fullväxt dotter. På detta sätt blir Mrs Talboys lady Audley, utan att förråda sitt föregående äktenskap. Hon frossar nu af alla de njutningar rikedomerna skänker och kommer, såsom

*) Forts. från föregående häfte.

man lätt kan förutse, i ett något spändt förhållande till sin stjuftdotter, Lady Alicia. Genom tidningarne underrättad om att den förste mannen är på hemvägen, öfverenskommer hon med sin far, att denne skall låta henne under sitt rätta namn utgifvas såsom död. Detta tillgår så, att en fremmande, illa sjuk person uppsökes, som under hennes namn dör och begrafves, och på hvars grafsten namnet Helen Talboys vederbörligen inristas, till stor sorg för den af förhoppningar och längtan uppfyllde George, som vid sin hemkomst blott återfinner sin lille son.

George Talboys söker nu att under ett års resor i en väns sällskap skingra sin sorg och saknad. Denne vän, Robert Audley, är, olägligt nog, brorson till Sir Audley, lady's andre man, och inbjudes att jemte sin vän någon tid gästa på Audley Court. Lady, som, i trots här af, genom åtskilliga manövrer lyckas undvika ett sammanträffande, synes slutligen bestämma sig att möta det oundvikliga, i gestalten af den förre mannen. Denne, som genom en högst underlig utväg fått tillfälle att se lady's porträtt, har igenkänt och uppsöker henne, utan att meddela vännen sin öfverraskande upptäckt. Lady Audley synes för öfrigt ej vara i stånd att älska något annat än ett yppigt lif och ej hafva hyst någon ömhet för George. Från detta möte med sin trolösa hustru, återkommer denne icke mera, och hon låtsar å sin sida icke om att detsamma egt rum. Vännen, som har en godmodig, flegmatisk natur, ett trögt temperament — förf. tillägger honom oftast epitetet »lymfatisk», (vattenhaltig, om blodet) — och som skyr hvarje tankeanstängning eller sinnesrörelse, fruktar genast, temligen inkonsequent, att George »tagit lifvet af sig af sorg öfver förlusten af sin hustru», hvilken han dock redan sörjt under halft-annat år utan förtviflade åtgärder. Vännens tröga natur har emellertid blifvit uppryckt ur sin dvala och han drömmer nu om mord och försåt, sedan han förgäfves sökt George öfverallt. Hans lif, som hittills förflutit under den lugna sysselsättningen med blommors och favorithundars vård, samt en ofta omnämnd »cigarr-rökning», utbytes nu med ens mot spionens. Blotta spåren af en hårdhänt »kramning» kring lady Audley's hand, för hvilkens uppkomst hon ej nöjaktigt gör reda, låter honom ställa henne i samband med George's försvinnande. Upphittade delar af ett telegram till lady's

far och George's svärfar bestyrka denna misstanke, som genast i hans själ antager gestalten af misstanke för vännens mord. Han är dock ännu långt ifrån att ana, att lady'n af ett dylikt mord kunnat hafva någon fördel. Såsom lady'n's verktyg, misstänker han hennes forna kammarjungfru och dennas man, en värdshusvärd, hvilka ock båda, i sjelfva verket, genom sin vunna kännedom om lady'n's första giftermål, ega ett visst inflytande öfver henne.

»Bob» Audley begifver sig nu till George's svärfar, hvilken han meddelar sina misstankar, men hvilken han ej affordrar några upplysningar. Med ett: »Gud hjälpe oss alla!» — föga på sin plats, då han tror sig hafva att göra med en liga af mördare, — begifver han sig från denne till George's verkliga fader.

Denne har förskjutit sin son, i anledning af hans »més-alliance» och hvarken före eller efter hans vistelse i Australien vårdat sig om honom. Audley finner honom otillgänglig för föreställningen om George's mord, hvilket är förlåtligt, på grund af de klena skäl, som tala för en dylik förmodan. Intet förbjuder nemligen antagandet, att George, med sin vana att fatta hastiga beslut och under ett anfall af missmod öfver det sysslolösa lif han jemte vännen förde, kunnat anträda en resa — och att underrättelsen härom ej ännu hunnit ingå. Emellertid blir Clara Talboys, George's syster, som har liffigare inbillning, gripen af samma fasansfulla föreställning som Audley, och utropar: »Skall ni eller jag uppsöka min brors mördare? Jag blir galen om jag ej får göra något för att hämnas hans död!»

Den fåordige Audley blir hänförd af denna värtalighet, samt af Claras skönhet och håller härefter monologer om »huru en högre hand drifver honom framåt till upptäckandet af den fruktansvärda hemligheten». Redan andra dagen efter vännens försvinnande, har Audley (som egnat sig åt lagfarenhet, ehuru lättja hittills hindrat honom att uppsätta formuläret till en enda »handling») skrivit ett »i numrerade punkter affattadt» plakat, hvilket afhandlar äfven det obetydligaste, som förefallit inom den senaste tiden och drömmar om George »såsom liggande drunknad på botten af en grund ström».

Kusin Alicia, en liffig, hurtig flicka, älskar denne inkonsekvente unge man och omfattas af honom med en ljunt

ömhet, som stundom omvexlar med motvilja för »hennes bulbersamma sätt att gå i dörrar». Under ett samtal mellan kusinerna, då Alicia nyss gifvit korgen åt en tillbedjare och inkommer »med förgråtna ögon», lugnar henne Audley med den försäkran att »om hon är tålig och lär sig saktare slå igen dörrarne (!) m. m. skall hon slutligen få en god man, som hon redan älskar» (menande sig sjelf), hvarpå Alicia hämsset utropar: »tror du det?» och störtar på dörren som en skolflicka, hvarvid den förre igenslås med synnerligt eftertryck, till stort men för den beqväme herr kusinens nerver. (En sublim scen!)

Audley har nu bemärkt, att man beröfvat honom åtskilliga George tillhöriga bref, äfvensom han genom ett sådant, som befunnit sig i Claras ego, får en fullständig beskrifning på den förres hustru, hvilken fullkomligt inträffar på lady Audley. — I stället för att skrida till någon åtgärd, låter förf. sin hjelte fördjupa sig i långa tirader öfver »qvinnorna», samt den ringa lycka lifvet skänker; äfvensom han klagat öfver »lifvets tunga mekanism», »omständigheternas påtryckning», till hvilken synes räknas en liflig känsla af nödvändigheten att under alla förhållanden intaga en god middag. Huruvida detta sista tvång för en afgjord goddagspilt och en lugn natur någonsin är tryckande är kanske svårt att bestämma. Oron öfven vännens mord synes dessutom just nu, då allt flera grunder till misstankar uppstått, hafva lagt sig, och Audley nöjer sig med att genom framkastade vinkar hafva gifvit lady Audley en »fair warning» att »fly», samt förvånas, då ett bref från Alicia upplyser honom om, att lady ej begagnat sig af denna onekligen oerhörda fördragsamhet mot en väns förmenta mörderska. — Förf. antyder dock flera gånger, att det numera är Clara Talboys' skönhet och entusiastiska hämndlystnad, som drifver Audley framåt till nya efterforskningar, men ej tanken på vännens sorgliga öde, hvars närmare omständigheter han ej känner, ehuru han anser sig förvissad om sjelfva katastrofen.

Robert Audley börjar nu sina efterspaningar på rätta stället eller der, hvarest hans vän försvunnit. Han finner Sir Audley sjuk, omgifven af hustru och dotter, varnar upprepade gånger lady, som trotsigt svarar, att hon ej vill gifva sig utan en »kamp på lif och död». Audley vill för farbrodens skull ej gerna röja henne, men, stärkt af Claras hägkonst,

med hvilken han dessutom sammanträffat under tiden, besluter han sig dock därför. På något så enkelt som att först affordra lady'n en bekännelse om alltsammans synes han dock ännu ej tänka.

Emellertid har förf. upplyst oss om, att »under den tröga och stagnanta ytan af denne unge mans väsen flyter en djup, väldig ström af känsla», äfvensom hon bifogar den öfverraskande underrättelsen, att Bob »om han lefvat på en Thomas a Kempis' tid, skulle utbytt sitt sybaritlif emot den stilla cremi-tens, den från verlden afskiljdes», hufvudsakligen af kärlek till lugnet, ehuru hon derjemte »med blygsel erkänner, att han nu, i stället att studera breviariet, ögnar i Paul de Kocks och Dumas' romaner».

De löst sammanfogade länkarna i detta resonnement bindas föga tillsammans genom den tillagda förklaringen: att »hans fel voro så negativa, att de lätt kunnat utbytas mot negativa dygder». — Förf:s hänvisningar till förra tiders personligheter och förhållanden äro vanligen i hög grad godtyckliga och besynnerliga; såsom då hon jemnför den äldre Talboys, George's oförsonlige fader, som af stolthet förskjuter sonen, med Junius Brutus, som offrade sina söner för fosterlandet, »med, såsom jag förmodar, en ej obetydlig portion fåfänga öfver det häpnande Roms gillande blickar, då det såg hans söner utföras till afrättsplatsen.» Hvad säges om denna tydning af fosterlandskärlekens och faderskänslans strid i en Bruti hjerta? Sedan Audley genom nya spaningar numera har bevis i händerna öfver såväl lady's forna äktenskap som hennes föregifna död, blir denna ytterligt förbittrad, samt söker, att under egen-domliga förhållanden, med egen hand bränna honom inne i ett värdshus, der han tillbringar natten.

Hon misslyckas häruti och under den sinnesskakning, som i följd häraf griper henne och som hon sjelf förklarar vara ett slags ärftligt vanvett, bekänner hon sina bedrägerier m. m. Hennes man, baronet, afbryter henne med yttrandet, att han »hört nog», och hindrar således allt ordande om George's förmodade död, hvarmed äfven Robert låter sig nöja. Sedan sir Audley anförtrott sin brottsliga hustru i sin brorsons vård reser han med sin dotter till kontinenten.

Robert Audley tillkallar en läkare för sinnessjuka, som efter tio minuters undersökning förklarar lady'n vara »farlig» och

ega anlag för tillfällig galenskap, samt rekommenderar ett dårhus i Belgien, dit Audley förer henne. Ladyn, som så länge hon omgafs af den forna lyxen, syntes finna sig i omständigheterna, blir nu utom sig och fulländar sin belkän-nelse med att upplysa den förfärade Audley, att hans aning varit sann och att hon med egen hand »nedstörtat George i en djup brunn, belägen i en lindallé nära slottet, der hon vistats».

Audley återvänder nu hem till England, der han mötes af bref, som underrättar honom att värdshusvärden, hvilken Audley räddat ur lågorna, är döende och önskar anförtro honom något af vigt. Af denne får han nu tvenne bref samt upplysningar om, att den lik en modern Joseph behandlade George räddat sig ur brunnen och blifvit hjälpt på flykten af honom och hans hustru, den forna kammarrjungfrun, samt befinner sig helbregda i fremmande land. För lady's skull hafva de ej förr avslöjat saken. I brefven till vännen och hustrun omnämner George ungefär detsamma, samt förlåter den senare ganska ädelmodigt den hårda behandling han rönt af hennes hand.

Unge Audley har nu blifvit befriad från ett tungt be-kymmer, det, »att upptaga vännens döda kropp ur brunnen» och gifva densamma »en anständig begrafning», utan att röja skandalen och utan att gifva den älskade Clara en hemsk visshet om brodrens öde. Audley underrättar nu George's far och Clara om denna sakernas lyckliga utgång, anhåller derpå om Claras hand, hvarpå båda bestämma sig för att under sin bröllopstur ställa kosan till Australien, att der om möjligt uppsöka den för andra gången landsflyk-tige George. Audley reser till London, för att göra några förberedelser; men finner då i sina egna rum den länge saknade, som lugnt afbidat hans återkomst. Nu följer glädje och ömsesidiga förklaringar. George har vistats i Newyork, men gripits af längtan efter sin vän Audley, ehuru han, eget nog, ej tänkt på att underrätta denne om sin vistelseort, under den temligen långa tid som förgått. Af vän-nen får han nu veta, att den »farliga» hustrun är i säkert förvar.

I sista kapitlet, som skildrar en tidpunkt tvenne år se-nare, omtalas Audley's och Claras lyckliga äktenskap, samt att George och hans lille son lefva hos dem. Kusin Alicia;

hvilken »tåliga väntan» blef obelönt, har slutligen antagit en förut förskjuten tillbedjare.

Sedan förf. derpå upplyst oss om, att George, som är i sina bästa år, sannolikt hvarken af bedrägerier eller mordförsök blifvit afskräckt från att ännu en gång förmåla sig, och att den förra hustrun (som under tiden dött) är nästan glömd, gör hon en ursäkt för att hennes bok slutar med fullkomligt lugn och lycka för »alla goda menniskor». En ursäkt, som, särdeles i betraktande af George's öden och hemska minnen, ej kan kallas obefogad. En platt citation af ett bibelspråk avslutar kedjan af orimliga och motbjudande sammanställningar.

Utom den osanning och inkonsequens, som utmärker karaktersteckningen och hvilken här blott i korthet kunnat antydast, skulle man kunna anföra en mängd ställen såsom lyckade *parodier* af den situation eller sinnesstämning hvilken skulle skildras. Sålunda låter förf. Audley, sedan han erhållit visshet om, att George ligger död i den ödesdigra brunnen, yttra för sig sjelf: »Jag har ej läst Dumas' och Wilkie Collins' romaner förgäfves, jag fruktar att oroas af George's skugga;» m. fl. förvända och vidriga reflexioner. Äfvenså, då värds-husvärdin är på väg att förtälja om George's räddning, afbryter honom Audley med bönen: »att ej röra vid det förflutna!» — Sjelfva den ej så illa anlagda planen med det fördolda giftermålet förlorar sin effekt genom sammanställningen med den tragi-komiska kraftyttringen vid brunnen, hvarigenom lady söker lefvande begravva den besvärlige, första äkta mannen. Förf. har på goda skäl ansett nödigt, att genom åtskilliga egendomligheter i brunnen's konstruktion antyda möjligheten af en fin, späd qvinnas (sålunda tecknas Lady Audley) öfvermakt öfver en kraftig, ung man, f. d. krigare och härdad guldgräfvare. — Det bästa i boken synes vara skildringen af dennes hemresa, hans längtan och förhoppningar att återse sin hustru, hans meddelanden med en af reskamraterna, den gamla guvernanten, m. m. Äfvenså äro naturmålningarna och i allmänhet beskrifningarna ganska lyckade. Förf. synes ega fantasi och ett visst rhapsodium af vetande, men sakna omdöme och smak, att rätt använda dessa gåfvor. Hennes egentliga förtjenster äro en ledig, berättande stil, och en ganska stor uppfinningsgåfva.

Vi skulle ej så länge uppehållit oss vid ofvanstående

opus, (hvars innehåll utgör sin egen kritik), om vi ej visste att Miss Braddon har en ganska talrik publik, att hennes arbeten spridas i samma edition, som omfattar engelska litteraturens yppersta alster (Tauchnitz), samt framförallt, att, vid en flygtig genomläsning, de rent af narraktiga orimligheterna af en dylik roman ej så klart framstå. — En blick i hennes nyaste arbete »The Lady's Mile», öfvertygar oss om, att förf:s fantasi, om än något mindre tygellös, fortfarande är lika litet vägledd af smak och högre sedlighet, samt att hon till sina typer hufvudsakligen väljer, dels triviala, dels i hög grad osköna karakterer. Dertill kommer att den förkärlek för skandallösa förhållanden, som Miss Braddon synes hafva hemtat från de franska romanförfattarne, ej hos henne, såsom hos dem, motväges eller bortgömmes af en hänförande snillrikhet i stilen.

Den andra af de författarinnor vi här velat framställa, för att belysa hufvudriktningarne i den nuvarande engelska romanlitteraturen, bildar såväl till skaplynne som skriftställareförmåga en fullkomlig motsats till den här ofvan afhandlade, hvilket vi skola söka visa vid granskningen af George Eliots senaste arbete.

(Forts.)

Erika.

XXVII. DE AKADEMISKA FAKULTETERNAS UTLÅTANDE I FRÅGAN OM UTVIDGANDE AF QVINNANS MEDBORGERLIGA VERKSAMHET.

Sedan Rikets Ständer vid riksdagen 1865—66 väckt fråga om utvidgande af qvinnans medborgerliga verksamhet, har ett utlåtande i ämnet blifvit af de filosofiska, juridiska och medicinska fakulteterna i Upsala infordradt och afgifvet, för hvilket vi här vilja lemna en kort redogörelse.

Inom filosofiska fakulteten tillsattes en komité, bestående af professorerna *Ribbing* och *Sahlén*, för att granska frågan. Resultatet af denna granskning blef ett längre, utförligt motiveradt utlåtande, i hvilket framhölls följande grundsatsar:

att qvinnans medborgerliga rättigheter böra hufvudsakligen bestämmas med afseende på hennes naturliga verksamhetssfer, såsom maka och moder;

att i följd häraf qvinnan icke bör ega tillträde till statens embeten;

att hon således icke heller bör erhålla rättighet att aflägga akademiska kunskapsprof, enär ett sådant medgifvande kunde innebära en lockelse till en verksamhet, som

ej vore henne gagnelig, och dessutom skulle ådraga staten onödiga kostnader;

att häri dock icke låge något hinder för qvinnan, att såsom åhörare bevista föreläsningarne vid universitetet, samt låta inskrifva sig såsom *civis academica*, om hon fullgjort därför föreskrifna vilkor;

att qvinnan väl möjligen skulle kunna bekläda lärareplatser i elementarskolans lägre klasser, ehuru svårigheter häraf skulle uppstå, dels om qvinnan, i följd af bristande klassisk bildning, ej kunde undervisa sin klass i alla skolämnena, dels deraf att lärare, som beredde sig för den högre undervisningen, sålunda skulle gå miste om den förberedande öfningen.

Komitén ville deremot icke bestrida qvinnans lämplighet för telegrafist-, postexpeditörs- och dylika »desera privata» befattningar, ej heller det befogade i hennes anställande såsom lärare i teckning och musik vid allmänna läroverk.

Mot detta komiterades utlåtande reserverade sig professorerna *Ångström*, *Svedelius*, *Svanberg* och *Säve*. Den förre ansåg orättvist, att af qvinna, som sökte anställning såsom lärare vid elementarläroverks lägre klasser, fordrades samma kunskapsprof, som måste afgifvas af lärarne vid de högre klasserna. De senare yttrade sin åsigt vara, att det *endast* ålåge fakulteten att afgifva utlåtande, huruvida qvinna kunde inskrifvas såsom *civis academica*, med rättighet att vid universitetet idka studier och aflägga kunskapsprof. Kan hon nöjaktigt uppfylla de vilkor, hvilka för samma måls vinnande fordras af manliga studenter, ansågo nämnde herrar inga hinder möta för emottagande af qvinliga studerande. Det blefve sedan dessas egen ensak att tillgodogöra sig frukterna af ett dylikt medgifvande, eller statens att bedöma, till hvilka offentliga tjänstebefattningar de kunde pröfvas lämpliga.

Juridiska fakulteten fann icke hinder af lag möta, för att qvinna vid universitet skulle kunna aflägga till denna fakultet hörande examina, förutsatt att hon uppfyllde alla dertill föreskrifna vilkor, på samma sätt, som af manliga studerande erfordras. Ansåg sig dock ej kunna tillstyrka den juridiska banan för qvinnan, dels i anseende till de allvarliga och långvariga studier, som äro nödvändiga för att vinna kompetens till dithörande befattningar, dels i betraktande af svårigheten för henne att dylika embeten rätt förvalta.

Medicinska fakulteten ansåg ej heller några hinder möta för qvinlig students upptagande i fakulteten, om hon styrkte sig ega derföre erforderliga kunskaper, fann ej heller något betänkligt i att ge qvinna, som fullgjort nödiga prestanda för medicinska gradens erhållande, *licentia practicandi*, men kunde ej tillstyrka hennes anställande i statens tjänst. I

afseende på hennes idkande af medicinska studier, kunde väl en del ske tillsammans med de manliga studenterna, dock fördrades för henne i åtskilliga ämnen särskild undervisning, hvartill dock utan stor svårighet tillfälle borde kunna beredas henne vid universitet. Att organisera en helt och hållet särskild medicinsk undervisningsanstalt för qvinliga studerande kunde fakulteten ej tillstyrka eller finna behöfligt. Ej heller förordades medicinsk fäkbildning för qvinnan.

Dessa fakulteternas utlåtanden, jemte det akademiska Consistoriets, hafva nu ingått till Cancellers-embetet. Sedan äfven vederbörande auktoriteter i Lund afgifvit sina utlåtanden i ämnet, kommer Cancellers-embetet att härom insända sitt eget yttrande till Regeringen, hvarefter Regeringen skall bestämma i hvad mån dessa förhandlingar kunna leda till ett utvidgande af qvinnans medborgerliga verksamhet.

För öfrigt synes oss betydelsen af hela denna åtgärd ligga mindre i de åsichter, som blifvit uttalade, än deri att frågan erkänts vara af tillräcklig vikt, för att böra framläggas inför den högsta auktoritet landet eger rörande undervisningsväsendet — en omständighet, som häntyder på att den är en af dem som icke kunna falla.

L—d.

XXVIII. VÅR PORTFÖLJ.

Kultusministern i Danmark har framlagt förslag om qvinliga lärares anställande vid de offentliga skolorna.

I Bombay existerar seden 1863 en skola (*The Alexandra-school*) för landets qvinliga ungdom, hvartill initiativet tagits af en inföding, Sir Framdschi Cawasdschi. Efter dennes död upptogs arbetet af hans landsman, Manshdschi, genom hvars nitälskan för saken skolan kommit i gång. Den räknar nu 38 lärjungar af olika åldrar och såsom bevis på det anseende skolan åtnjuter, omtalas att en i Bombay bosatt engelsman sökt plats der för sin dotter.

Stuart Mills bill om medgifvande af valrätt åt qvinnan, har vid omröstning inom underhuset fallit, dock med en minoritet af ej mindre än 72 röster mot 196.

I tidningen l'Independent för d. 3 Jan. skildras ankomsten till en af de Nordamerikanska sydstaterna, af en skara unga kvinnor, hvilken lemnat hemmets trefnad för att meddela undervisning åt de ur det politiska förtrycket frigjorda, men ännu under okunnighetens ok suckande negrerna. Dessa slafemancipationens ädla barmhertighetssystrar, säger tidningen, emottagas af de svarta med tacksam glädje, men hafva åtskilliga fördomar att kämpa mot från den hvita befolkningens sida.
